

*L*OSSIDE JA MÕISADE ARENG BALTI MERE REGIOONIDES KUI
AJALOOLISE KULTUURSE OBJEKTIDE NING KESKPUNKTIDE
PÄRAND MAAPIIRKONDADES

TuTech Innovation
Hamburg
veebruar 2006

Projekt on osaliselt finanseeritud Euroopa Liidu poolt (European Regional Development Fund),
BSR INTERREG III B NP Programme piires.

– KÄSIRAAMAT –

MEETODID AJALOOLISE KULTUURIPÄRANDI
SÄILITAMISEKS

SISSEJUHATUS	1
Moodul 1 JÄTKUSUUTLIKKUS EHTISTE KONSERVEERIMISEL	5
Moodul 2 KULTUUR JA PÄRAND	11
Moodul 3 ARHEOLOOGIA AJALOOLISTES LINNADES	19
Moodul 4 AJALOOLISTE EHTISTE REUSTAUREERIMINE	25
Moodul 5 KOHALIKU PÄRANDI MÕISTMINE JA LEVITAMINE	31
Moodul 6 KULTUUIPÄRANDI KASUTAMISE VIISID TURISMIKS JA VABA AJA VEETMISEKS	39
Moodul 7 AJALOOLISTE INTERJÖÖRIDE KONSERVEERIMINE	47
Moodul 8 KULTUURIPÄRANDI JA MAJANDUSE VAHELISED SUHTED	53
Moodul 9 TURUNDUS JA TURUNDUSE VAHENDID	61
Moodul 10 MILJÖÖVÄÄRTUSLIKUD INITSIAATIIVID	67
Moodul 11 AVALIKU JA ERASEKTORI PARTNERLUSE EDENDAMINE	81
Moodul 12 JUHTIMIS- JA RAKENDUSPLAANID KULTUURI- PÄRANDI PAIKADE JAOKS	89

Ilmumisandmed

Peatoimetaja

Prof. Dr. Walter Leal Filho
TuTech Innovation GmbH
Harburger Schloßstraße 6-12
D-21079 Hamburg

Kirjastus

Ulrike Maier
Dörte Lange
TuTech Innovation GmbH

Köidetud

Think about GmbH
www.think-about.net

Kontaktandmed

Dörte Lange
TuTech Innovation GmbH
Tel. +49 40 76629 6348
Fax +49 40 76629 6349
E-mail: doertekrahn@tutech.de
www.tutech.de

See Käsiraamat on osa projektist "Homsed kindlused" ning on mõeldud kultuuripärandi objektidega töötavate ametnike koolitamise toetuseks, et lubada neil arendada oma oskusi ja võimeid, kasutamaks ära nende objektide ja paikade potentsiaali.

Teadmised kultuuripärandist laia üldsuse seas on osutunud tähtsaks elemendiks, mitte ainult pärandist arusaamise kui arenguteemade vaatevinklist, vaid ka lisades pärandit igapäevaelu valdkondadesse (mis juba toimub, kuid ei ole sellisena väga märgatav). Äratundmine ja austus omade ning teiste pärandite tähtsuse ning erilise vastu on hädavajalik samm ühise mõistmise suunas. Nagu näha Balti regioonis, on vale või ebaadekvaatne pärandi tõlgendamine ka üks põhjus, miks üha vähem ja vähem selle säilitamiseks raha investeeritakse.

Lisaks viib avalik teadmiste puudulikkus oma paiga pärandi potentsiaalset tihti hülgamise ja lagunemiseni, eriti majanduslikult rasketel aegadel. Seeläbi panustavad ka kultuuripärandi edendamise ja teadlikkuse tõstmine post-sotsialistliku ajastu ülesehitamisse, nagu ka pikaajalisse säästvasse kultuuripärandi objektide ning monumentide säilitamisse.

Selle Käsiraamatu ja selle toetatavate treeningkursuste eesmärk on pakkuda võimekust tõstvaid tegevusi, mis edaspidi kutsuvad esile pärandi väärtuse edendamist ning suurendavad huvikünnist, propageerides austust rolli vastu, mida kultuuripärandi objektid mängivad maa profiilis. Üks selle Käsiraamatu ning kursuste erilistest eesmärkidest on propageerida rohkem pärandi edendamist ja teadlikkuse tõstmist peamiselt Balti riikides (Leedu, Läti, Eesti), aga ka teistes Balti regiooni riikides, kaasa arvatud Valgevenes ja Poolas, kaasates kogemusi ja teadmisi Saksamaalt, Soomest, Rootsist ning teistest riikidest. See "Pärandi säilitamise

vahendite käsiraamat” esindab viitematerjali kursuste jaoks ning tegeleb järgmiste teemadega:

1. Jätkusuutlikkus ehitiste konserveerimisel
2. Kultuur ja pärand
3. Arheoloogia ajaloolistes linnades
4. Ajalooliste ehitiste taastamine (uurimine, analüüs ning sekkumine)
5. Kohaliku pärandi mõistmine ja üldsusele avamine
6. Kultuuripärandi kasutamise viisid turismiks ja vaba aja veetmiseks
7. Ajalooliste interjööride konserveerimine
8. Kultuuripärandi ja majanduse vahelised seosed
9. Turundus ja turunduse vahendid
10. Miljööväärtuslikud initsiatiivid
11. Avaliku ja erasektori partnerluse edendamine
12. Juhtimis- ja rakendusplaaniid kultuuripärandi paikade jaoks

Kursustel eeldatavalt osalevate ja Käsiraamatus kirjeldatud kasutatavate praktikantide hulka kuuluvad:

- a) direktorite, direktori assistentide või turundustöötajatena kultuuripärandi paikades töötavad isikud või kultuuripärandi paikade eest vastutavad ametnikud;
- b) isikud, kes on võimelised kursustel käsitletut igapäevatoos praktiliselt rakendama;
- c) isikud, kes on pühendunud projekti eesmärkidele ning soovivad ette võtta rahvusvahelist ja erinevate sektorite vahelist koostööd.

Selle Käsiraamatu – ning treeningkursuste – tähtsaks elemendiks on juhtimisplaani ettevalmistamine. Peale treeningkursuste lõpetamist palutakse osalejatel luua selle kultuuripärandi jaoks, kus nad töötavad, spetsiifilised tööplaanid, mida nimetatakse “Juhtimis- ja rakendamisplaan”. Juhtudel, kus sellised plaanid juba eksisteerivad, palutakse osalejatel oma plaanid ümber formuleerida ja kohaldada vastavalt treeningkursusel kogutud teadmistele.

Eriliselt tahaks tänada Waldo Montecinost, Janne Juurikat ja Agnieszka Holdalet nende abi eest selle Käsiraamatu toimetamisel ja valmimisel, samuti Dörte Langet ja Ulrike Maiarit

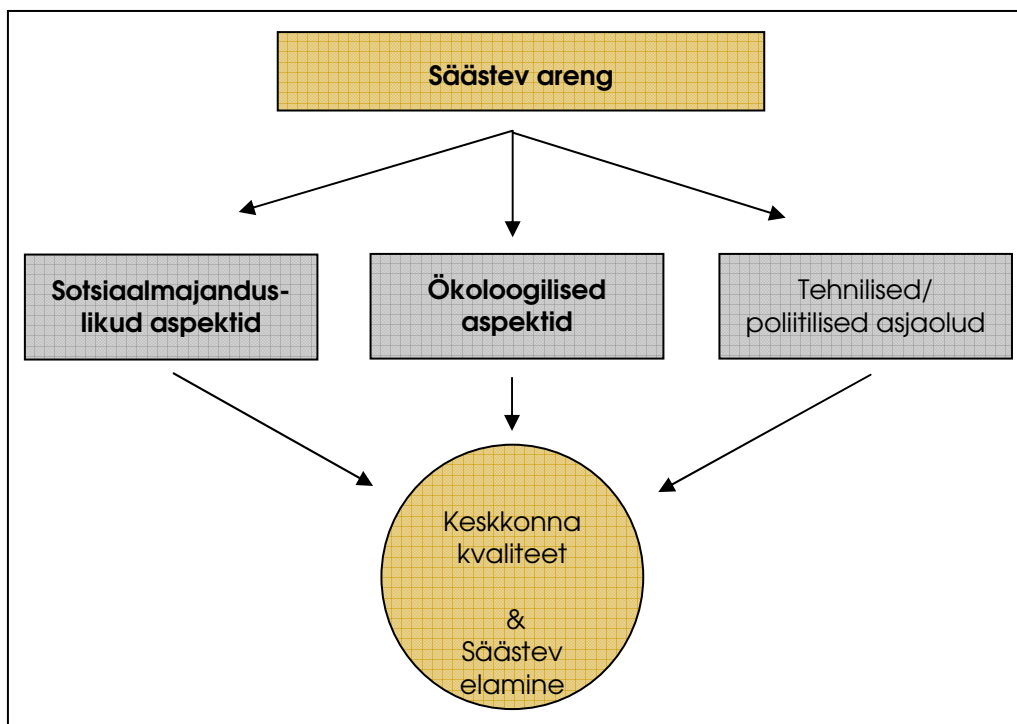
kujundamise eest. Loodame, et see Käsiraamat edendab pärandi säilitamise üritust ning võimaldab paremat arusaamist monumentidest, ansamblitest või paikadest ja nende vastavatest seadetest.

Prof. Dr. Walter Leal Filho, toimetaja

JÄTKUSUUTLIKKUS EHTISTE KONSERVEERIMISEL

1. Sissejuhatus

Sellest ajast alates, kui Maailma Keskkonna- ja Arengukomisjon¹ soovitas nii tööstusriikide kui ka arenevate riikide eesmärgiks püüelda keskkonnaressursside sellise kasutamise poole, et need oleksid saadaval ka tulevastele põlvedele, on termin "jätkusuutlikkus" arenenud selles suunas, et leida võimalikult laia kandepinda erinevates sektorites (nt poliitikas, majanduses, teaduses) kuni sinnamaani, et sellest on saanud üks 1990ndate aastate ja 21. sajandi tähtsamaid väljendeid. Et saavutada jätkusuutlikkust (joonis 1), peame tähele panema hulka majanduslikke, poliitilisi ja keskkonnavalaseid aspekte.

Joonis 1. Jätkusuutlikkuse esitamine (autori poolt)

Kuna oleme nüüd jõudnud 21. sajandisse, nõuavad kasvav maailma linnastumine koos globaalse kliimamuutuse aspektidega, veepuudus, keskkonna degradeerumine, majanduslik restruktureerumine ning sotsiaalne kõrvalejätetus, et heidaksime sügavamalt pilgu meie Euroopa linnadele tulevikus (Commission of the European Communities, 1996). Euroopa Komisjoni Roheline Paber Linnakeskkonna kohta², Euroopa Liidu Leping³, Viies ja Kuues Keskkonnategevusprogramm⁴, ÜRO keskkonna ja arengu maailmakonverents Rio (1992) ja ÜRO säästva arengu maailmakonverents Johannesburgis (2002)⁵ ning sealt alates rida ÜRO konverentse omavad kõik ühiseid teemasid ja soovitusi, mis kutsuvad meid koheselt tegutsema jätkusuutlikult linnade tuleviku ning nende lokaalse ja globaalse panuse suhtes. Euroopa Jätkusuutlike Linnade aruanne⁶ (Commission of the European Communities, 1996) kirjeldab, kuidas neid ideid on arendatud ja kuidas neid tuleks edaspidi Euroopa linnalistes asulates järgida.

Üks jätkusuutliku arengu valdkondi on jätkusuutlik ehitus, mida saab defineerida kui "planeerimine ning lubatud tegutsemisprotseduurid uute ehitiste püstitamiseks või vanade ehitiste konserveerimiseks/renoveerimiseks, mis peavad olema kooskõlas konserveerimise, efektiivsuse ja keskkonnakvaliteedi põhimõtetega". See tähendab, et jätkusuutlikku ehitust saab rakendada mõlematele, nii uutele kui ka olemasolevatele ehitistele ja objektidele.

2. Jätkusuutlikkuse kasulikkus ehitise konserveerimisel

Jätkusuutlik ehitus võib vähendada seda tohutut mõju, mida ehitise disainimine, ehitamine ning hooldamine avaldab nii inimestele kui ka loodusele. Vastavalt USA Energiaministeeriumi Säästva Arengu Keskusele⁷ (US Department of Energy/Urban Consortium Energy Task Force, 1999) tarbivad ehitised:

¹ inglise keeles World Commission on Environment and Development (WCED)

² i.k. European Commission Green Paper on the Urban Environment

³ i.k. Treaty of European Union

⁴ i.k. Fifth and Sixth Environmental Action Programmes

⁵ i.k. UN World Earth Summits at Rio (1992) and Johannesburg (2002)

⁶ i.k. European Sustainable Cities Report

⁷ i.k. U.S. Department of Energy's Center for Sustainable Development

- 40% Maa koguenergiast;
- 25% puidutoodangust;
- 16% veest.

Ehitustööstus on maailma suurim tootmistegevus, esindades rohkem kui 50% paljude rahvaste rikkusest ning 9-13% sisemajanduse koguproduktist. Energia ja materjali tarbimine ehitistes võib anda olulise panuse globaalsesse kliimamuutusse.

Jätkusuutlik ehitus tervikuna, konkreetsemalt öeldes jätkusuutlike põhimõtete rakendamine ehitiste konserveerimisel, katab hästi energia ning vee säästmist. See kaasab ka keskkonnatundlike paikade planeerimist, ressursiefektiivseid ehitusmaterjale ning rahuldavat sisekeskkonna kvaliteeti. Mõned tähtsamad kasud on:

- madalamad elektri- ja veekulud;
- keskkondlikult efektiivne ehitusmaterjalide kasutamine;
- suurenenud tervislikkus ja produktiivsus;
- pikaajaline majanduslik võit;
- vähendatud keskkonnamõju.

Jätkusuutlikkus ei nõua arenenud koolitust esoteerilistes rakendustes ega ole ka kõrgelt spetsialiseerunud turunišsidele limiteeritud tehnoloogia. Jätkusuutlikkus kombineerib kolm komponenti: majandus, keskkond ning sotsiaalne õiglus. Seetõttu toob see kaasa planeedi ressursside heaperemeheliku kasutamise.

3. Milleks kasutada jätkusuutlikkust ehitise renoveerimisel ja konserveerimisel

Jätkusuutlik ehitamine integreerib ehitusmaterjalid ja meetodid, mis edendavad keskkonnakvaliteeti, majanduslikku elujõulisust ning sotsiaalseid hüvesid läbi planeerimise, ehitamise ja ehitatud keskkonna kasutamise. Grahami (2002), Smithi (2003) ja Roafi, Crichtoni ning Nicoli (2004) publikatsioonid on pöördunud selle probleemi poole ja näidanud, kuidas ehitisi kohaldada.

Jätkusuutlikkuse dimensioon ehitise renoveerimisel ja ehitamisel on kasulik, sest:

- a) see vähendab ressursside vajadust;
- b) see vähendab infrastruktuuri keskkonnamõju, kaitstes puhast õhku ning vett;
- c) see pikendab kohalike ressursside kestvust;
- d) jätkusuutlikult planeeritud ehitised suurendavad tööliste produktiivsust ning vähendavad haiguspuhkusi;
- e) see pakub mugavamat töö- ja elukeskkonda;
- f) nõudlus jätkusuutlike ehitusmaterjalide ja teenuste järele loob uusi kohalikke tööstuseid ja töökohti.

Jätkusuutlik ehitus ühendab kõik keskkondlikult vastutustundlikud praktikad üheks distsipliiniks, mis võtab ehitise või ehitusprojekti keskkonnavalaseid, majanduslikke ja sotsiaalseid toimeid tervikuna. Jätkusuutlik disain hõlmab järgnevaid laiu teemasid: efektiivne energia- ning veeresursside majandamine, materjaliressursside ja jäätmete majandamine, keskkonnakvaliteedi kaitsmine, tervise ning sisekeskkonna kvaliteedi kaitsmine, looduslike süsteemide tugevdamine ja disaini lähenemise integreerimine.

Jätkusuutlikkuse põhimõtete lisamise eesmärk säästlikesse ehitistesse on demonstreerida pühendumist keskkondlikele, majanduslikele ja sotsiaalsetele küsimustele, et saavutada kulude vähenemist omanikele (eraomanikud, omavalitsused, sihtasutused) vähenenud opereerimiskulude tõttu.

Teiseks otstarbeks jätkusuutlike elementide lisamiseks ehitiste renoveerimisel ja konserveerimisel on pakkuda tervislikku töökeskkonda töötajatele ning küllastajatele, ning aidata kaasa regiooni loodusressursside kaitsmise, säilitamise ja edendamise eesmärkidele. Lisaks aitab puudutatud valdkond paika seada jätkusuutliku ehituse tarbeks ühiskondlikke standardeid.

4. Kuidas rakendada jätkusuutlikkust ehitise renoveerimisel ja konserveerimisel

Sõltumata olemasolevatest regulatsioonidest Euroopa Liidus, riiklikul või regionaalsel tasemel, on oluline, et iga kultuuripärandi paik järgiks plaani oma abivahendite ja ehitiste finantseerimiseks, kavandamiseks, ehitamiseks, haldamiseks, renoveerimiseks, hooldamiseks ja kasutusest kõrvaldamiseks, et kaituda

jätkusuutlikult. See kehtib uute ehituste kohta, aga eriti olemasolevate ehitiste ja objektide kohta Läänemere regioonis.

Kasulik on kasutada disaini- ja mõõtevahendeid, määramiseks, mis moodustavad jätkusuutliku ehituse rahvuslike standardite järgi. Näiteks USAs peavad kõik hooned ja ehitised kogupindalaga üle 5000 ruutjala (umbes 465 m²) vastama energiakasutuses minimaalselt LEED Silver reitingule. LEED, "Juhtimine Energia- ja Keskkonnadisainis"⁸, on vabatahtlik, üksmeelel põhinev ja turu poolt reguleeritav roheline ehituse hindamissüsteem. Kuid see ei ole eeltingimus. Iga paik saab ja võiks rakendada jätkusuutlikke ehituspõhimõtteid oma renoveerimis- ja konserveerimistöodel. Nad saavad seda teha:

- a) identifitseerides peamised prioriteedid ja määrates üldise ajalise järjestuse (mida on vaja kohapeal teha millises staadiumis ja millise hinnaga);
- b) töötades välja teostusplaani, ühtlasi identifitseerides potentsiaalsed osalised (nt linnavalitsus, ülikool, sihtasutus, eraannetaja jne);
- c) identifitseerides potentsiaalsed organisatsioonid, mis varustavad tehnilise toega igal tegevusel;
- d) arvutades ja identifitseerides vajalikud ressursid, et näha, kas plaani teostamiseks on piisav finantseerimine olemas või tuleb leida täiendavaid rahaallikaid.

Jätkusuutliku ehituse visiooni arendamine teatud piirkonna või teatud regiooni elanike jaoks võib olla selle piirkonna või paiga strateegia osa. Seda tehes inspireerib see inimesi rohkematele sidemetele paigaga seotud kultuuripärandiga ning rohkematele tegudele. Kui see on kirjutatud lihtsas, arusaadavas keeles ning on piisavalt paindlik, lubamaks muutusi jätkusuutliku ehituse praktikas, pakub kohalik, objektile orienteeritud strateegia palju tuge kohapeal tehtavatele jõupingutustele.

5. Järeldused

Jätkusuutliku ehituse põhimõtete rakendamine ehitise konserveerimisel on tähtis liitlane keskkonnasõbralikumate ja energiasäästlikumate kohtade poole püüdlisel ning see on

⁸ *i,k* Leadership in Energy and Environmental Design

enamat kui lihtsalt energia ja vee säästmine. Võrdlusmomentide puudumine või tavapäraselt mõistetavad standardid hoiavad paljusid professionaale kaasamast jätkusuutlikku disaini ning ehitusmeetmeid oma projektidesse.

Jätkusuutlik ehitusprotsess on aldis loovusele ja muutustele. See esitab väljakutse traditsioonilistele lähenemisviisidele ehituses ning otsib uusi organiseerimisvõimalusi ja suhteid. Lisaks aktsepteeritud definitsioonile, mis seletab, *mis* jätkusuutlik ehitus on, vajab tööstus ka hulka aktsepteeritud juhtnööre, mis selgitavad, *kuidas* jätkusuutlikult disainida ja ehitada. Sellest hoolimata võivad individuaalsed projektid luua oma "jätkusuutlikkuse strateegiad", mis on tehtud just nende vajadusi arvestades.

6. Bibliograafia

Commission of the European Communities (1996), European Sustainable Cities. Report of the Expert Group on the Urban Environment, CEC, Brussels.

Graham, P. (2002), Building Ecology: First Principles for a Sustainable Built Environment, Blackwell Science, London.

Roaf, S., Crichton, D., Nicol, F. (2004), Adapting Buildings and Cities for Climate Change: A 21st Century Survival Guide, Architectural Press, Oxford.

Smith, P. (2003), Sustainability at the Cutting Edge: Emerging Technologies for Low Energy Buildings, Architectural Press, Oxford.

US Department of Energy/Urban Consortium Energy Task Force (1999), Northwest Regional Sustainable Building Action Plan, Seattle.

KULTUUR JA PÄRAND

1. Sissejuhatus

Veneetsia Harta¹ (ICOMOS, 1964) algab järgneva preambulaga: "Sõnumina minevikust jäävad rahvaste generatsioonide ajaloolised monumendid tänapäeva kui nendeaegsete traditsioonide elavad tunnistajad. Inimesed on enam ja enam teadlikud inimväärtuste ühtsusest ning suhtuvad iidsetesse monumentidesse kui ühisesse pärandisse. Äratuntav on ühine vastutustunne nende kindlustamiseks tulevaste põlvede jaoks."

"Hoolimata rakendamise perspektiivist, on väärtustamine alati pärandi nii loodusliku kui ka kultuurilise sisemise väärtuse äratundmine. Pärandit on defineeritud mitmeid kordi, kuid esmajoonel on see pärand, mille inimesed on saanud oma eelkäijatelt, ning mille säilimist sellisena kindlustavad nad tulevaste põlvkondade tarbeks, sel on minevik, olevik ja tulevikulming ning eesmärk. Mineviku osana on see ajalugu, nii looduslik kui kultuuriline. Osana tulevikust on see ressursibaas, millest tulevased põlved sõltuvad. Aga mis kõige tähtsam, osana olevikust on see pärilikkus, mis määrab identiteedi ja uhkuse selles identiteedis."
(De la Torre, 2002, Emery et. al., 2000)

2. Kultuuripärand

Aastate jooksul on antud mitmeid kultuuripärandi definitsioone, millest esimene tuleb Maailma Kultuuri- ja Looduspärandi Kaitse Konventsioonist² (UNESCO, 1972).

¹ *i.k.* Venice Charter

² *i.k.* Convention Concerning the Protection of the World Cultural and Natural Heritage

- Monumendid: arhitektuursed tööd, monumentaalse skulptuuri tööd ja maalid, arheoloogilist laadi struktuurielemendid, pealiskirjad, koobaselamud ning tunnuste kombinatsioonid, mis omavad väljapaistvat universaalset väärtust ajaloo, kunsti või teaduse seisukohast vaadates.
- Ehitiste grupid: eraldi olevate või ühendatud ehitiste grupid, mis omavad tänu oma arhitektuurile, homogeensusele oma kohas või asukohale maastikus ajaloo, kunsti või teaduse seisukohast väljapaistvat universaalset väärtust.
- Paigad: inimese või kombineeritult inimese ja looduse kätetöö, arheoloogilisi paikasisaldavad alad, mis omavad ajaloo, esteetilisuse, etnoloogilisuse või antropoloogilisuse seisukohast väljapaistvat universaalset väärtust.

Varasem Veneetsia Harta (ICOMOS, 1964) defineeris kultuurilist pärandit laiemalt kui ülal mainitud Konventsioon – ning see on see laiem definitsioon, millega arvestatakse pühapaikade, mittemateriaalse pärandi ja kohaliku pärandi uurimisel:

“Ajaloolise monumendi kontsept hõlmab endas mitte ainult üksikut arhitektuuritööd, vaid ka linna- või maa-asulat, milles on leitud eraldiseisva tsivilisatsiooni, olulise arengu või ajaloolise sündmuse tõendeid. See kehtib mitte ainult suurte kunstiteoste, vaid ka mineviku tagasihoidlikemate tööde kohta, mis on aja möödudes omandanud kultuurilise olulisuse.”

Need definitsioonid kaitsevad ainult piiratud osa kogu kultuuripärandist, Arheoloogilise Pärandi Kaitsmise ja Juhtimise Harta³ (ICOMOS, 1990) defineerib arheoloogilist pärandit edasi kui eraldi olemust, mis väärrib erilist kaalutlemist, lisades need definitsioonid:

“On laialt teada, et teadmised ja arusaam inimühiskondade päritolust ja arengust on inimsuse kultuuriliste ja sotsiaalsete juurte identifitseerimisel fundamentaalse tähtsusega. Arheoloogiline pärand moodustab möödunud inimtegevuse

³ *i.k.* Charter for the Protection and Management of the Archaeological Heritage

algupärase salvestuse. Pärandi kaitsmine ning sobiv juhtimine on seetõttu hädavajalik, et võimaldada arheoloogide ja teisi õpetlasi seda uurida ning tõlgendada, et sellest saaksid osa nii praegune põlvkond kui ka tulevased generatsioonid.”

“Arheoloogiline pärand on see osa materiaalsest pärandist, mille suhtes pakuvad peamist informatsiooni arheoloogilised meetodid. See sisaldab kõiki jälgi inimeksistentsist ja kohti, mis seotud inimtegevuse kõigi ilmingutega, maha jäetud struktuurid, igat sorti jäänused (kaasa arvatud maa- ja veealused kohad) koos kõige nendega seotud kaasaskantava kultuurilise materjaliga.”

Hiljutise kultuuripärandi rahvusliku definitsiooni võib leida Uus-Meremaa Hartast Kultuuripärandi Väärtusega Kohtade jaoks⁴ (NZ/ICOMOS, 1992):

Alad, maastikud ja tunnused, ehitised, struktuurid ja aiad, arheoloogilised ja traditsioonilised paigad ning pühapaigad ja monumendid:

- millel on kestav väärtus ja mida hinnatakse nende endi pärast;
- mis õpetavad meid nende mineviku ja kultuuri kohta, kes olid enne meid;
- mis varustavad ühiskonna identiteeti kontekstiga, mille läbi inimesed on seotud maaga ja nendega, kes on siit juba läinud;
- mis varustavad kaasaegset maailma mitmekesisuse ja kontrastiga ning on mõõduks, mille suhtes saame võrrelda tänapäeva saavutusi;
- mis varustab visuaalse tõendusmaterjaliga katkematuses mineviku, oleviku ja tuleviku vahel.

See definitsioon kehtib suuresti Balti reaalsuse kohta, kuna see kaasab peamised komponendid, mida Balti kultuuripärandi kohad peavad arvestama.

3. Väärtuse defineerimine kultuuripärandi jaoks

⁴ *i.k.* New Zealand Charter for the Conservation of Places of Cultural Heritage Value

Kui kultuuripärand on kord juba defineeritud, on oluline ka mõista, kuidas hinnatakse iga kultuuripärandi elemendi "väärtust". Üldiselt määrab see, kas kultuuripärandi ressurss väärib kaitset. Maailmapärandi Komitee⁵ definitsiooni "väärtuse" kohta saab võtta Maailmapärandi Nimekirja dokumendist Kaasamise Kriteeriumid⁶ (UNESCO, 1998). Väljapaistva universaalse väärtusega koht:

- (1) Esindab inimgeeniuse meistritööd
- (2) Näitab tähtsat inimväärtuste muutumist ajas või maailma kultuuriruumis arhitektuuri või tehnoloogia, monumentaalse kunsti või maastikudisaini arengute läbi
- (3) Kannab kultuuritraditsiooni või tsivilisatsiooni, mis elab või on kadunud, unikaalset või vähemalt erilist tõendusmaterjali
- (4) On ehitise tüübi, arhitektuurilise või tehnoloogilise ansambli või maastiku väljapaistev näidis, mis illustreerib inimajaloo olulisi etappe
- (5) On traditsioonilise inimasustuse või maakasutuse väljapaistev näidis, mis on esindab kultuuri või kultuure, eriti kui see on muutunud haavatavaks
- (6) On otseselt või ilmselgelt seotud elavate traditsioonide või sündmustega, ideede või uskumustega, väljapaistvate ning universaalse tähtsusega kunstiliste või kirjanduslike töödega.

4. Kultuuripärandit puudutavad soovitusel

Maailma Kultuuri- ja Looduspärandi Kaitse Konventsioon (UNESCO, 1972) esitab mõned põhimõtted, mida aktsepteeritakse rahvusvaheliselt kui pärandi juhtimise parimat praktikat.

- Iga Riik, mis kirjutab alla konventsioonile, tunnistab, et tema territooriumil asuva kultuuri- ja looduspärandi identifitseerimise, kaitsmise, konserveerimise, eksponeerimise ning tulevastele põlvetele edasiandmise kohustus kuulub esmajoonel Riigile.
- Kindlustamiseks, et tema territooriumil asuva kultuuri- ja looduspärandi kaitsmiseks, konserveerimiseks ja eksponeerimiseks võetaks tarvitusele efektiivsed ja

⁵ i.k. World Heritage Committee

⁶ i.k. Criteria For Inclusion in the World Heritage List

aktiivsed meetmed, peab iga allakirjutanud riik võtma omaks üldise poliitika, mille eesmärgiks on kultuuri- ja looduspärandile funktsiooni andmine ühiskonnaelus ning selle pärandi kaitse integreerimine üldistesse planeerimisprogrammidesse; arendama teaduslikke ja tehnilisi teadustöid ja uurimusi ning töötama välja sellised tegutsemismeetodid, mis võimaldavad Riigil ohtusid kahjutustada; võtma tarvitusele pärandi identifitseerimiseks, kaitsmiseks, konserveerimiseks, esitlemiseks ning taastamiseks sobivad õiguslikud, teaduslikud, tehnilised, administratiivsed ja finantsilised meetmed; edendama pärandi kaitsmise, konserveerimise ja esitlemise koolitamiseks mõeldud riiklike keskuste asutamist ning arendamist.

Iga maa, regioon ja kultuurigrupp on eraldiseisev ning "parima praktika" rakendamine peab olema iga situatsiooni jaoks spetsiifiline. See eeldab, et mitte ühtki rahvusvahelist soovitusi ei saa otseselt rakendada. Siiski on olemas teatud välja pakutud juhtnöörid, kuid huvitaval kombel on need tihti rakendatavad ainult ühele osale pärandi juhtimisprotsessist.

UNESCO Soovitused Kultuuri- ja Looduspärandi Kaitsmisest Kohalikul Tasandil⁷ (UNESCO, 1972) soovitab pärandi konserveerimiseks ja sellest paremini arusaamiseks järgmiste laia kandepinnaga teenindus-organisatsioonide rakendamist:

- Spetsialiseerunud avalikud teenused – kaitse-, konserveerimis- ning esitlemismeetmete arendamiseks ja jõustamiseks; pärandi muutmiseks ühiskonnaelu aktiivseks faktoriks; varustuse soetamiseks – spetsialistide koolitamiseks ja värbamiseks – spetsialistide vahelise koostöö organiseerimiseks – uurimislaborite kasutamiseks või loomiseks – kindlustamiseks, et omanikud või üürnikud viivad läbi vajalikke restaureerimis- ja hooldustöid.
- Nõuandvad asutused – kaasamiseks eksperte, seltside ja administratsiooni esindajaid, ning toonitatakse, et nendevaheline koostöö on hädavajalik – eriti nende asutuste ja regionaalse arengu planeerimise, suuremate avalike tööde, keskkonna, majandusliku ja

⁷ i.k. UNESCO Recommendations Concerning the Protection, at National Level, of the Cultural and Natural Heritage

sotsiaalse planeerimise ning turismi planeerimise eest vastutajate vahel.

5. Järeldused

Kultuuripärand on viimaste kümnendite vältel olnud maailmaorganisatsioonile mureobjektiks, on näha, kuidas kultuuripärand ning seotud kultuuriidentiteedid on praeguse modernse globaliseerumiskliima, infotehnoloogia kasvu ja rahvastiku mobilisatsiooni tõttu ohus.

Kultuuripärandi juhtimine on jätkusuutliku arengutegevuse elujõuline osa.

Hääbunud populatsioonide kultuuripärand kaob väga tõenäoliselt järgmise põlvkonna jooksul, nagu ka võimalus rahva enda ellujäämise kindlustamiseks.

Kõik viimases peatükis antud definitsioonid ja soovitusel pole midagi väärt, kui valitsus ja inimesed, kes moodustavad rahvuse või kultuuri, pole võimelised ära tundma neid loomumomente väärtuseid, mida nende esivanemate pärand annab nende praegusele elule.

Neid tegevusi tuleks viia nii kaugemale kui võimalik ning need peaks sisaldama kogu inimkonna koostööd, eriti suuremat majanduslikku võimsust omavate riikide puhul, et aidata neid, kes elavad ebakindlates oludes ning keda seetõttu süüdistatakse mitte ainult neile, vaid kogu maailmale kuuluva päranduse kaotamises.

(De la Torre, 2002, Emery et. al., 2000)

6. Bibliograafia

De la Torre, M. (2002), *Assessing the Values of Cultural Heritage - Research Report*, The Getty Conservation Institute, Los Angeles.

Kättesaadav aadressil:

http://www.getty.edu/conservation/publications/pdf_publications/assessing.pdf

Emery, A., Elkin, D., Gunduz, R., Stolovich, L., Emery, K., Hernández-Llosa, M. I., Bastida, R., Lescano, G. (2000),

Managing Cultural and Natural Heritage - Strategic Perspectives for Latin America and the Caribbean, A Report to the International Research Development Centre.

ICOMOS (1990), Charter for the Protection and Management of Archaeological Heritage.

Kättesaadav addressil:

<http://life.csu.edu.au/~dspennem/VIRTPAST/Conventions/ICOMOS/ARCHAEOL.htm>

ICOMOS (1964), International Charter for the Conservation and Restoration of Monuments and Sites (Venice Charter).

Kättesaadav addressil:

http://www.international.icomos.org/e_venice.htm

NZ/ICOMOS (1992), New Zealand Charter for the Conservation of Places of Cultural Heritage Value.

Kättesaadav addressil:

<http://life.csu.edu.au/~dspennem/VIRTPAST/Conventions/ICOMOS/NZICOMOS.htm>

UNESCO (1972), Convention Concerning the Protection of the World Cultural and Natural Heritage.

Kättesaadav

addressil:

http://www.unesco.org/whc/world_he.htm

UNESCO (1972) Recommendation concerning the Protection, at National Level, of the Cultural and Natural Heritage.

Kättesaadav addressil:

<http://unesco.org/general/eng/legal/cltheritage/national72.html>

UNESCO (1998), Criteria for the Inclusion of Properties in the World Heritage List.

Kättesaadav

addressil:

<http://www.unesco.org/whc/criteria.htm>

ARHEOLOOGIA AJALOOLISTES LINNADES

1. Sissejuhatus

Iga riigi elanikud elavad ajaloolises keskkonnas, mis moodustab igapäevaelu tausta ning võimaldab igaühel säilitada arusaamise oma päritolust ja arendada koha ja minevikujäänuste materjalil põhineva kultuurilise identiteedi tunnetuse. Vaevalt on see oluline, kuidas neid materjale kutsutakse: jäänused, arhitektuur või arheoloogia, maastik või linnamiljöö – toores materjal on alati osa ajaloolisest keskkonnast. (English Historic Towns Forum, 2000)

Oluline on ära tunda, et see ei ole elutähtis, kuid on raske kõrvale hiilida tõsiasi, et ajalooline keskkond on elukvaliteedi jaoks oluline – see kindlustab, et inimesed saavad luua kultuurilise identiteedi. Olla kursis minevikuga, saada aru ja hinnata mis iganes detaili või teadmiste tasemel tänapäeva keskkonna ajaloolisi dimensioone on üks ühiskonna nurgakividest. See on lõpuks see, miks ajaloolise keskkonna konserveerimine ja selle mõistmine ning hindamine läbi arheoloogia on avalikkuse huvides. (English Historic Towns Forum, 2000)

Irimese pärandinõunik defineerib näiteks Linnaarheoloogia kui "linnaühiskondade iseloomu evolutsiooni ja muutuste uurimine varasemast päritolust kuni modernse ajani; täpsemalt huvitub see loodusliku ja inimkeskkonna ehitusest, milles ja mille osana inimtegevus leiab aset (...) linnaarheoloogia on fundamentaalselt huvitatud tavapäraste linnaelanike minevikust, nende tänavate ja majade kujust, nende kirikute stiilist ja asetusest, tervisest ja haigustest, kultuurilise, religioosse ning majandusliku aktiivsuse mitmekesisusest; lühidalt öeldes huvitub see meie eellasühiskondade elust ja surmast." (Bradley, King, 1989)

2. Linnaarheoloogia

Iga linna arheoloogiline pärand on aeglase kihistumise tõttu piiratud ja sellel on uute hoonete ehitamise ja uute arengute tõttu kadumistendents. Kaasaegsed ehitusmeetodid (mehhaanilised ekskavaatorid, maa-alused garaažid jne) on seda protsessi viimase viiekümne aasta jooksul kiirendanud.

Arheoloogiline töö on üha enam ja enam kuulumas regiooni arengut ning juhtimist reguleerivasse administratiivprotsessi.

Kindlasti ei pea kogu linnapärandit säilitama. See tähendaks linna arengu lämmatamist ja külmutamist. Aga enne hävitamist on vajalik hoida ning konserveerida elemendid, mis panustavad iga iidse keskuse identiteedi määravatest juurtest ja materjalidest arusaamise. Arhitektuuriline looming tuleks omakorda kujundada nii, et see sulanduks linnailmesse. Seda saab palju paremini teha, kui olemasolev arheoloogiline kontekst, nähtav või mitte, on teada.

(Ministry of Culture and Communication of France)

3. Arheoloogiat ümbritsevad otsused

Kuna aja möödudes arheoloogilised tehnikad arenevad ja ajaloolised küsimused muutuvad tihti multidistsiplinaarse lähenemise tõttu täpsemaks, on tulevastele uurijatele vaja nii hästi kui võimalik säilitada linna potentsiaalne pärand. Tulevastele põlvedele on vajalik säilitada nii palju andmeid kui võimalik, kas siis tegelike arheoloogiliste artefaktidena, mis on säilitatud ja taastatud või veel uurimata, sest neid pole veel välja kaevatud (seega moodustavad nad arheoloogilised reservid), või siis väljakaevamiste ning arheoloogiliste uurimuste käigus loodud arhiividena.

Asjakohane institutsioon, kes vastutab arheoloogiliste tegevuste eest, peab alati tegelema ühelt poolt kallite arheoloogiliste väljakaevamiste volitamise, mis toob kaasa pärandi süstemaatilist purustamist, kuid vabastab arendatava maa kõikidest arheoloogilistest piirangutest. Teisalt peab see institutsioon aga tegelema linnaplaneerimise projektide ümberkujundamisega (isegi kui see toob kaasa finantsaspektide ja lausa projekti iseloomu muutmise) või nende teostamise

piiramise või peatamisega, et konserveerida kõik või osa arheoloogilistest jäänustest.

Igale otsusele peaks eelnema arheoloogiline hinnang, väljakaevamised, mis määravad jäänuste iseloomu ning nende säilitamiseks välja pakutavad meetmed. Mis iganes lahendus ka valitakse, arheoloogilistel väljakaevamistel ja jäänuste säilitamisel on oma hind. Arendaja on vastutav selle finantseerimise eest ning tihti on valiku tegemisel määravaks just hind.

Arheoloogiliste kaevamistega tuleks alustada ainult vältimatute linnaplaneerimise piirangute korral. Väljakaevamiste pöördumatu iseloom tähendab seda, et olemas peavad olema optimaalsed tingimused nagu tähtajad, arvestatavad finantsvahendid väljakaevamiste rahastamiseks ning tulemuste teaduslik analüüs. Kui neid tingimusi ei suudeta täita, tuleb projekt tagasi lükata.

Õnneks on mõnikord võimalik leida tehnilisi lahendusi või nende äärmuste vahelisi modifikatsioone. Valikud on iga operatsiooni jaoks spetsiifilised, kuna nad sõltuvad projekti läbiviimise paiga substraadi kvaliteedist, projekti täpsest iseloomust ja kaitstavast pärandist.

(Johnson, 2000, Ministry of Culture and Communication of France)

4. Konserveerimine linnaarheoloogias

Paljudes ajaloolistes linnades on jätkuvalt avastamata arheoloogilist pärandit. Tänapäeval suudavad arheoloogid pakkuda pilte linnadest, teatud piirkondadest ning vähestest hoonetest ainult läbi arvukate hüpoteeside ja rekonstruktsioonide. Teadmised linnapärandist tulevad esmajoones kõige märkimisväärsimatest monumentidest või kõige olulisemates arengutest, kohapealsest restaureerimisest, mis võimaldab neist arusaamist nende topograafilises asendis. See dimensioon on eriti vajalik ajalooliste linnaalade jaoks, kus on muutlik ja mõnikord keeruline topograafia.

Tänapäevased restauratsioonid erinevad kuni möödunud sajandi keskpaigani läbiviidutest. Nad püüavad algupärastest jäänustest järele jäänut tunnustada nii palju kui võimalik. Taastamistele eelneb uurimine või väga täpne arheoloogiline kaevamine, mis

aitab kokku panna väga täielikku dokumentatsiooni ehitiste või nende jäänuste algupärase oleku kohta. Tegelikult on tähtis teada *a posteriori*, mis tuleneb algupärasest konstruktsioonist ja mis on taastamise ja isegi rekonstruktsiooni tulemus. Vana-aegsed ehitised (vundamendiga või ilma) on harva homogeensed. Paljastades ehitistel aja jooksul üle elatud muutuseid, võimaldavad arheoloogilised uurimised teha informeeritud valiku paiga arengu kohta. Siis on võimalik asetada suuremat rõhku ühele perioodile või näidata ehitise ajaloo erinevaid etappe, kui see ei ole kahjulik lõplikule tõlgendusele.

Tuleb selgeks teha, et kui soovitakse säilitada teatud varemeid või ehitisi nende algupärasel olekul ja neid avalikkusele näidata, peavad arheoloogid hoiduma arheoloogiliste leidude koost lahtivõtmisest. See toob kaasa riski, et osad andmed jäävad salvestamata, jättes meid ilma võimalusest saada nende ehitiste kohta rohkem infot.

(Johnson, 2000, The Royal Town Planning Institute, 2001, Ministry of Culture and Communication of France)

5. Kommentaarid ja järeldused

Ajalooliste ja arheoloogiliste muuseumide poole on pöördutud, et taaselustada uuritud, kuid seejuures hävitatud pärandit. Varustatuna arheoloogiliste väljakaevamiste tulemustega, üritavad need asutused koostöös arheoloogidega minna kaugemale lihtsalt oma väljakaevamiste käigus kogutud arheoloogilistest fragmentidest koosnevate kollektsioonide näitamisest. Selle asemel, et lihtsalt näidata seda materjali ja kunstipärast kultuuri, mille tõestuseks need vähesed objektid on, tuleb proovida, asetades need oma konteksti, taastada linnaasustus, selle monumendid ja kodune elu, milles need fragmendid oma osa mängisid.

Seda tehakse läbi rekonstruktsioonide, mis võivad võtta erinevaid vorme ja mille eesmärgid on üksteist täiendavad: graafilised rekonstruktsioonid, mudelid, virtuaalmudelid ning elusuures restauratsioonid/rekonstruktsioonid.

Arheoloogia Ajaloolistes Linnades on jõuline tööriist ühiskonna mineviku mõistmiseks, konserveerimiseks ja taastamiseks. Seda ei tule võtta suletud distsipliinina ainult ekspertidele, vaid avatud

teadusena, mis suudab edastada ja õpetada ühiskonna ajalugu, näidates varasemate aegade arenguid, ehitisi ja ilmeid.

6. Bibliograafia

Bradley, J., King, H. (1989), Urban Archaeology Survey: County Carlow, Office of Public Works, Dublin.

English Historic Towns Forum (2000), Archaeology in Historic Towns - A Practical Guide. 2000. Report No. 51.

Johnson, G. (2000), Review of Urban Archaeology Research.

Kättesaadav aadressil:

<http://www.heritagecouncil.ie/publications/archresearch/index.html>

Ministry of Culture and Communication of France, Archaeology and the City of Today. Kättesaadav aadressil:

<http://www.culture.gouv.fr/culture/arcnat/vienne/en/recherche31.htm> (26.08.2005)

The Royal Town Planning Institute (2001), Conservation of the Historic Kättesaadav aadressil:

<http://www.rtpi.org.uk/resources/publications/histenv/conshisten v.pdf>

AJALOOLISTE EHITISTE RESTAUREERIMINE

1. Sissejuhatus

Ajalooline ehitis on selline, mis tekitab meis imelise tunde ja paneb meid tahtma teada rohkem selle loonud inimestest ning kultuurist. Sellel on arhitektuurilised, esteetilised, ajaloolised, dokumentaalsed, arheoloogilised, majanduslikud, sotsiaalsed ja isegi poliitilised ning spirituaalsed või sümboolsed väärtused; aga esimene mulje on alati emotsionaalne, kuna see on meie kultuuriidentiteedi ja jätkuvuse sümbol – osa meie pärandist. (Feilden, 1995) Sel on arhitektuurilised, esteetilised, ajaloolised, sotsiaalsed, majanduslikud, spirituaalsed ja sümboolsed väärtused, mida ühiskonnas nauditakse ja säilitatakse. Kuna ehitis peab jätkuvalt püsti seisma, nõuavad majanduslikud kaalutlused tihti selle jäämist edasisse kasutusse, et tulla vastu ühiskonna nõudmistele. (Hui, 2005)

2. Definitsioonid

Konserveerimine

Ajalooliste Hoonete konserveerimist võib üldiselt pidada tegevuseks, mille eesmärk on ennetada lagunemist ja pikendada kohaliku arhitektuuripärandi eluiga. Konserveerimisprotsessi tuleks läbi viia ilma hoonet kahjustamata ning ilma ajaloolise tõendusmaterjali hävitamise või võltsimiseta. Ühiskonnale on oluline kaitsta oma kultuuriressursse ja säilitada tähtsat pärandit. See protsess on multidistsiplinaarne ja kaasab professionaalide meeskonda, mis sisaldab arhitekte, arheolooge, ökonomiste, insenere, ajaloolasi, ehitajaid, geodeete, linnaplaneerijaid ning mõningaid konsultante.

Arhitektuurilise konserveerimise eesmärk keskendub järgnevale kolmele põhiaspektile:

- Kliimast ja inimtegevusest põhjustatud lagunemise ennetamine
- Dünaamiline muutuste juhtimine
- Ehitise dokumenteerimine ja esitlemine

Restaureerimine ja rekonstrueerimine

Restaureerimist võib defineerida püüdnud objektiga taastamisprotsessina teadaolevasse varasemasse olekusse ilma uue materjali kasutamiset. Rekonstrueerimine tähendab üldiselt püüdnud objektiga muutmist, kasutades uusi või vanu materjale, et luua töö, mis peab lugu algupärasest. Need kaks protsessi on tihti läbi põimunud ning mõlematele tuleb läheneda ülima hoolega.

(Feilden, 1995, Hui, 2005, Department of Environment, Heritage and Local Government of Ireland, 1996)

3. Konserveerimise peamised põhimõtted

Konserveerimist kaaludes on esmajoones tähtis identifitseerida ja analüüsida ajaloolise hoonega seotud erinevaid väärtuseid. Need väärtused (sisaldades emotsionaalseid, kultuurilisi väärtuseid ja kasutust) tuleb seada tähtsuse järjekorda, et võimaldada sobivate hinnangute ja otsuste tegemist disainistrateegia ja valikute määramisel. Tabel 1 näitab ajalooliste ehitiste või monumentide tüüpilisi väärtuseid.

Emotsionaalsed väärtused	Kultuurilised väärtused	Kasutamiseväärtused
Imetus Identiteet Jätkuvus	Dokumentaalne Ajalooline Arheoloogiline ja vanuseline	Funktsionaalne Majanduslik Sotsiaalne
Austus ja Lugupidamine Sümboolne ja spirituaalne	Esteetiline ja Arhitektuuriline Miljöoline Maastikuline ja ökoloogiline Tehnoloogiline ja teaduslik	Hariduslik Poliitiline

Tabel 1. Ajalooliste ehitiste või monumentide tüüpilised väärtused (Feilden, 1995)

Et olla konserveerimisprojektides edukas, on väga oluline pidada lugu ehitisest (arhitektuurist ja ajaloo) ning säilitada selle eriliste karakteristikute kvaliteet. Enamikul juhtudel tuleb sekkumist hoida minimaalsel vajalikul tasemel (või sekkumist tuleb minimeerida) ja kõik muutused peavad olema kooskõlas algupäraste seadetega. Mõned fundamentaalsed põhimõtted ajalooliste ehitiste parandamiseks on:

- Muutmise või parandamise eesmärgi ja põhjuse mõistmine.
- Sekkumise minimeerimine ja mõju vältimine väljanägemisele.
- Kasutu kahjustuse vältimine.
- Tagasimuudetavate vahendite otsimine ja pöördumatute muutuste minimeerimine.

Feilden (1995) annab järgnevad näpunäited, mida tuleb konserveerimistöodel järgida ja mida ta ise kutsus "eetika standarditeks":

- Ehitise seisund tuleb enne igasuguseid sekkumisi üles märkida.
- Ajaloolist tõendusmaterjali ei tohi hävitada, võltsida ega eemaldada.
- Iga sekkumine peab olema nii minimaalne kui vajalik.
- Igat sekkumist peab juhtima kõigutamatu austus kultuurilise omandi esteetilise, ajaloolise ja füüsilise terviklikkuse vastu.
- Kõik käsitlemise ajal kasutatud meetodid ja materjalid tuleb täielikult dokumenteerida.

Feilden (1995) lisab veel juurde, et iga välja pakutav sekkumine peaks:

- a) olema tagasipööratav või korratav, kui tehniliselt võimalik või
- b) vähemalt suhtuma eelarvamustevabalt sekkumisse tulevikus, millal iganes see peaks vajalikuks osutama;
- c) mitte takistama võimalust hiljem kõikidele objekti kätketud tõenditele ligi pääseda;

- d) võimaldama maksimaalse koguse olemasoleva materjali säilitamist;
- e) olema värvide, tooni, kuju ja skaalaga kooskõlas, kui lisandid on vajalikud, kuid need peaks olema vähem märgatavad kui originaalmaterjal, kui nad on samaaegselt identifitseeritavad;
- f) mitte ette võetama konserveerijate/restaureerijate poolt, kes on ebapiisavalt koolitatud või ebapiisavate kogemustega, kui nad just ei saa kompetentset abi.

4. Konserveerimise protsess

Konserveerimine on peamiselt protsess, mis viib kultuurivara pikenenud elueani kasutamise tarbeks praegu ja tulevikus. See on kooskõlas jätkusuutlikkuse eesmärgiga ning võib tuua ühiskonnale ka sotsiaalset ja majanduslikku kasu. Et säilitada ajalooliste hoonete kasulikkus, vastamaks tänapäeva vajadustele, on oluline kohaldada ehitise uute kasutuste tarbeks ning taastada või uuendada ehitist, et rahuldada uusi asukaid või kasutajaid. Konserveerimise Töö võib jagada järjestikuseks protsessiks, mis on lähedalt seotud osas 3 antud punktidega. Selle sammud on antud osas 4.

Ajaloo ja materjalide uurimine ja analüüs

See on esimene samm konserveerimise ja restaureerimise töös. Ehitise ajaloo saab tutvuda dokumentide abil, nagu näiteks selle perioodi vanad ajalehed, kaardid, registrid, fotod jne. Materjal ise võib anda olulist informatsiooni. Kõiki nendest allikatest pärit andmeid võib kasutada konserveerimise ja restaureerimise planeerimisel.

Ehitise vaatlemine

Vajalik on ehitise ülestähendamine üleüldise ja täpse vaatlusega. Vaatlus peaks sisaldama plaane, ehitise osasid ja kõrguseid. Hea vaatlus on ehitise ajaloo identifitseerimisel hindamatu. Tuleks läbi viia ka fotograafiline uurimus ning ehitise tuleks üle vaadata, tuvastamaks, kas seal on struktuurilisi või muid probleeme.

Ehitist moodustava algupärase materjali tuvastamine on väga tähtis. Võib osutada vajalikuks teha otsuseid, kas hilisemate lisandite eemaldamine on kohane. Paljud hilisemad muudatused ja lisandid võivad olla omaette väärtuslikud ja need võib "ehitise eluloo" osana alles jätta.

Restaureerimine minimaalse sekkumisega

Restaureerimist tuleks hoolikalt planeerida ja juhinduda konserveerimise põhimõtetest, kindlustamaks, et leiab aset vähim võimalik sekkumine. Juhtivaks reegliks on pigem parandada kui asendada. Kui puuduvaid tunnuseid tuleb uuesti paigaldada, tuleb hoolika uurimise ja täpsete juhendite abil kindlustada õige detaili kasutamine.

Tegutsemine kogunud järelevalve all

Kogemustega professionaali kohalolek konserveerimis- ja restaureerimistöode varaste etappide ajal vähendab kalli vea või tahtmatu kahjustuse tekkimise ohtu.

Tehtud töö salvestamine

On tähtis, et töö tegemise ajal tehtaks tuleviku teabe tarvis nii kirjalikke kui ka fotograafilisi märkmeid.

Regulaarsed hooldusprotseduurid

Tuleb panna paika pidevalt toimiv inspeksiooni ja hoolduse programm, kindlustamaks ehitise heasse seisundisse jäämine. See on majanduslikult mõttekas, kuna on kindlasti parem hooldada ja parandada regulaarselt, selmet seista silmitsi suurte ja kallite töödega, kui probleemid jõuavad kriisipunktini. Juurutada ja kasutusele võtta tuleks ka ohutus-ja turvanõuded.

(Feilden, 1995, Hui, 2005, Department of Environment, Heritage and Local Government of Ireland, 1996)

5. Järeldused

Ajalooliste hoonete konserveerimine moodustub elukutsetevahelistes distsipliinides, mis koordineerivad hulka esteetilisi, ajaloolisi, teaduslikke ja tehnilisi meetodeid. Konserveerimine on kiirelt arenev valdkond, mis oma olemuselt on

multidistsiplinaarne tegevus koos üksteise panust hindavate ning kombineerivate ekspertidega, kes moodustavad efektiivse meeskonna.

Organisatsiooni valitsevad kaasaegsed põhimõtted ning konserveerimise rakendused on väljakujunemiseks vajanud sajandeid filosoofilist, esteetilist ja tehnilist progressi. Arhitektuuri ja dekoratiivse ning kaunite kunstide konserveerimise probleemistik ei ole lihtne.

Ainult lagunemisest ja mandumisest arusaamise kaudu on võimalik suurendada konserveerimisoskuseid, et pikendada kultuuriomandi eluiga tulevaste põlvete jaoks, kuid tuleb tunnistada, et lagunemine on loodusseadus ja seda protsessi on võimalik ainult aeglustada.

(Feilden, 1995)

6. Bibliograafia

Feilden, B. M. (1995), *Conservation of Historic Buildings*, Butterworth Architecture, reprinted edition, Oxford.

Hui, S. C. M. (2005), *Sustainable Management of Building Services Systems for Historic Buildings*. Kättesaadav aadressil:
<http://web.hku.hk/~cmhui/publish.htm>

Department of Environment, Heritage and Local Government of Ireland (1996), *Conservation Guidelines - No. 1 Conservation Principles / General Information*. Kättesaadav aadressil:
[http://www.environ.ie/DOEI/doeipub.nsf/0/17407b65c95d10d280256f0f003db979/\\$FILE/princ.pdf](http://www.environ.ie/DOEI/doeipub.nsf/0/17407b65c95d10d280256f0f003db979/$FILE/princ.pdf)

KOHALIKU PÄRANDI MÕISTMINE JA LEVITAMINE

1. Sissejuhatus

Täpse definitsiooni andmine pärandile pole kerge, sest see sisaldab palju erinevaid asju ja palju erinevaid kollektiivse mälu aspekte. Pärand on palju rohkemat kui objektid minevikust. See on väga olemasolev osa igapäevaelust, kas siis inimesed on sellest teadlikud või mitte. Pärandit võib näha käegakatsutavates objektides nagu mälestustahvlid ja pealiskirjad, ehitised, ümbruskonnad, pargid ja arheoloogilised varemed, nii ilmsetes kui ka peidus olevates. Aga pärand on ka käega katsutamatu. See sisaldab traditsioone ning viise, kuidas inimesed tähistavad oma kultuuri. (Héritage Montréal, 1998-99)

Québec'i Kultuuripärandi Poliitika Nõuandev Komisjon¹ (2000) annab pärandi definitsiooni:

“Pärand tähendab igat vara või varade gruppi, looduslikke või kultuurilisi, materiaalseid või mittemateriaalseid, mida ühiskond tunneb mälu ja ajaloo tunnustajana, samal ajal rõhutades vajadust kindlustada, kaitsta, kohaldada, edendada ja levitada sellist pärandit.”

Pärandit tuntakse iseendana ühiskonna poolt, see tähendab, et see kuulub ühiskonnale, ja seetõttu moodustab selle pärusvara (oma kohalik pärand); see äratundmine võiks tähendada:

- Ülemaailmset pärandit, kui UNESCO tähistab koha või linna maailmapärandi paigana või kui see puudutab maailma gigantsete varanduste universaalset ajalugu, näiteks Hiina Müür, Egiptuse püramiidid või iidset linnad.

¹ *i.k.* Advisory Committee on Québec's Cultural Heritage Policy

- Riiklikku pärandit, kui riik või valitsus tähistab objekte või paiku, mis on olulised nende ajaloos.
- Regionaalset või kohalikku pärandit, kui regioon või omavalitsus tähistab paika, traditsioone või mõnd teist pärandit, millel on tähendus kohalike inimeste seas.
- Perekondlikku pärandit, kui kõne all oleva pärand antakse perekonnas edasi põlvest põlve: genealoogia, fotod, kinnisvara, mööbel jne.

(Advisory Committee on Québec's Cultural Heritage Policy, 2000)

2. Pärandi kategooriad

Looduslik, materiaalne ja mittemateriaalne kultuuripärand jaguneb alamkategooriatesse, et hõlbustada sellest arusaamist, kindlustamaks neid puudutava poliitika ja meetmete praktilise rakendamise.

Looduspärand

See koosneb looduslikest süsteemidest ja paikadest, ökoloogilistest territooriumitest ja vesikeskkondadest. See sisaldab – nagu iga looduslik keskkond – füüsikalisi, bioloogilisi ja hüdrograafilisi moodustisi.

Materiaalne kultuuripärand

Arheoloogiline pärand. Sisaldab pinnasekihte, jäänuseid, väljakaevatud artefakte ja kõiki teisi jälgi inimeksistentsist kohtades, kus on toimunud inimtegevus. Sinna kuuluvad struktuurid, konstruktsioonid, ehitiste grupid ja arendatud alad koos nende ümbruskonnaga ning kõik nendega seotud artefaktid.

Ehituspärand. Sisaldab kohalikke iseloomulikke ehituselemente, linnastruktuure ja komponente nagu infrastruktuurid, ehitised ja hoonetekompleksid. Ehituspärand sisaldab ka atribuute, mis seostuvad elustiiliga või spetsiifiliste kasutusviisidega antud sotsiaalajaloolises kontekstis.

Arhiivipäränd. Sisaldab plaane, fotosid, filme, heli- ja arvutisalvestusi ning kirjalikke dokumente, mis tunnistavad suure hulga inimeste ja institutsioonide loomingut. See koosneb dokumentidest, mis on isikute või organisatsioonide poolt nende vajadustele vastamiseks ja tegevuste läbiviimiseks koostatud või nende käest saadud.

Mitterateriaalne kultuuripäränd

Sisaldab kogutud loomingut, teadmisi, oskusteavet, praktikat, kunsti ja säilinud populaarseid traditsioone, mis puudutavad mingeid ühiskondliku elu aspekte, samuti ka nendega seotud vahendeid, objekte ja artefakte. See on sündinud kollektiivses mälus ning on antud edasi generatsioonilt generatsioonile peamiselt õppimis-, jälgimis- ja imiteerimisprotsessi kaudu.

(Ville de Montréal, 2005)

3. Pärandi väärtus

Päränd on sotsiaalne ja ajalooline dünaamiline protsess. Seda protsessi hoitakse käigus sotsiaalsete gruppide või kogukondade jaoks, mis jagavad ühiseid väärtuseid teatud aja vältel. See tähendab, et päränd areneb ajas, sõltudes visioonist, mis ühiskonnal on endast teatud kindlal perioodil.

Mitmed hartad, kokkulepped ja rahvusvahelised deklaratsioonid annavad mudeleid pärändi hindamiseks. Need dokumendid peegeldavad teadmiste ja teadlikkuse evolutsiooni selle kohta.

Milleks tuleks pärändit pidada kohaliku kogukonna jaoks, sõltub kogukonna enda ideedest ja mõtlemisest mineviku kohta ning sellest, kuidas minevik panustab kogukonna olevikku ja tulevikku. Päränd peaks olema kõik, mis on kogukonnale oluline:

- Kunst, mis puutub populaarsesse kultuuri, kaasa arvatud arhitektuur, maastikuarhitektuur ja linnaplaneerimine.
- Esteetika, mis loob emotsioone ja taju vaatajas, kas siis selline päränd tuleneb inimpanusest või mitte.
- Sündmuste asupaigaks olnud kohad ja inimesed, kes nendes osalesid ja/või löid kindla ajaperioodi jooksul

spetsiifilised sotsiaalsete ning kohalike organisatsioonide vormid.

- Teadused, nagu näiteks ökoloogia, antropoloogia, arheoloogia ja geograafia, mis hõlmavad distsipline, mis tegelevad bioloogilise mitmekesisusega, ökoloogilise tasakaaluga, tehnoloogiaga, inimsuhetega ning suhetega, mis püsivad indiviididel ja ühiskondadel koos nende elukeskkonnaga.

Need väärtused ei ole teineteist välistavad ning neid tuleb täpsustada hindamise objektiivsete ja subjektiivsete kriteeriumide abil, nagu näiteks:

- Nappus, mis on seotud ka õrnuse ja ebakindlusega. Näiteks ohustatud traditsioonid, paigad, taimed ja loomad, mis annavad oma panuse bioloogilise mitmekesisuse elujõusse kohalikus kogukonnas.
- Autentsus.
- Süsteemi esinduslikud omadused, füüsilised asitõendid ja sotsiaalsed või kultuurilised praktikad, mis annavad edasi identiteeditunnetust.
- Füüsilise seisundi suhteline integreeritus ja objekti, paiga või süsteemi säilimise aste, saadetud objekti, paiga või süsteemi originaalse funktsiooni või sarnase eesmärgi alalhoidmise poolt.
- Objekti, paiga või süsteemi vanus kogukonna ajaloo mõistes.
- Mälestuse protsess, potentsiaalseks tunnistajaks olemise prisma kaudu ajaloo või sotsiaalse, kultuurilise ja spirituaalse tegevuse kohta.
- Olemuse õpetusliku potentsiaali tunnetuslik ulatus.
- Olemuse kasu.
- Tunnustus.

Need kriteeriumid põhinevad kirjeldatu kultuurilistel tähendustel sümbolitele või identiteetidele, mis ei asu ainult artefakti, paiga või traditsiooni loomuomastes atribuutides, vaid faktis, et nende säilimine aitab elus hoida kollektiivset mälu.

(Ville de Montréal, 2005, Avrami et. al., 2000)

4. Kohaliku pärandi säilitamine

On võimalik tarvitusele võtta meetmeid, et säilitada kogukonna kohalik pärand selles ja teistes kogukondades. Sinna hulka kuuluvad:

- Kogukonna pärandi huve puudutavate asjade loendi kaasajastamine/ettevalmistamine, milles sisalduvad objektid, arheoloogilised paigad, dokumendid jne.
- Kogukonna pärandi teatavaks tegemine ja sellele juurdepääsu tagamine.
- Kommunikatsioonimeetodite ülesseadmine, et avaldada teateid pärandi atribuutide renoveerimise, säilitamise ja hooldamise kohta.
- Arengumehhanismid, mis toetavad partnerluse loomist kogukonna atribuutide säilitamiseks ja edendamiseks.
- Sponsorluse ja partnerluse otsimist kogukonna atribuutide säilitamiseks.
- Kogukonna fondi rajamist, et aidata arengu- või finantstegevusi, mis on seotud pärandi omadustega.

Ehitatud ja arheoloogilise pärandi puhul võib spetsiifiliselt rakendada järgnevat meetmeid:

- Uute viiside uurimine arenguprojektides, mis lubaks vakantse pärandi hõlvamist, säilitamist ja edendamist.
- Kultuuriliste ja sotsiaalsete organisatsioonide toetamine, pakkudes neile üleliigseid ruume ja hooneid omavalitsuste asutustes.
- Kogukonnaliikmetega konsulteerimine plaanide osas vahetada hooneid, eriti, mis puutub kasutuse planeeritud muutmisse.
- Kindlakstegemine, et plaanid hoonete vahetamiseks võtaksid arvesse nende pärandi omadusi.
- Spetsiifiliste meetodite arendamine kogukonna pärandihuvi struktuuri edendamiseks.
- Arheoloogiliste paikade teaduslike, hariduslike ja sümboolsete väärtuste määramine ja nende paikade identifitseerimine, mis võiksid kaitstavateks sobida.
- Arheoloogilisi paikasid kaitsvate meetmete formuleerimine.

- Välitööde tegemine paikades ja nende sidumine olemasolevate andmebaasidega.
- Maksustamise vähendamise võimalikkuse hindamine, et edendada teatud juhtudel ehituspärandi hooldamist.
- Maksustamise võimalikkuse hindamine kasutusest väljasoleva omandi puhul.
- Meetodite arendamine, hindamaks pärandi säilitamise püüdlustest saadavat tulu.

(Ville de Montréal, 2005, Avrami et. al., 2000)

5. Kohaliku pärandi levitamine

Kultuuripärandi integreerituse ja jätkusuutliku juhtimise vitaalne element on selle pärandi efektiivne levitamine. See peab sisaldama harimist kooliprogrammi, avaliku teadlikkuse ja arengu kaudu.

Kõige tähtsam levitamist puudutav teema tänapäeval on end leida kultuuriturismi ümbritsevates küsimustes.

Kultuuriturism on praegu suur ülemaailmne mure. Just sellepärast, et turismindus pole oma pärandi käitlemises piisavalt tundlikult reguleeritud, et vastata pärandiressursi nõudmistele. Viletsa turisminduse arendamise tulemused on tavaliselt kõik sarnased – ressursid on degradeeritud või hävitatud, nii et arendamise tulemus on ühtaegu nii lühiajaline kui ka tundetu tõelise pärandi poolt esitletud ajaloolise perspektiivi suhtes.

Et optimeerida kogukonna enesemajandamise tingimusi, tuleb tähtsustada vajadust jätkusuutlikkuse järele läbi keskkondlikult integreeritud arhitektuuri, ebakonventsionaalsete tehnoloogiate ja ümbruskonda kohaldatud materjalide kasutamise.

Turism põhjustab kasvu kõigis majanduslikes valdkondades. Kasud võivad samas olla väga lokaalsed, kuid tihe liiklus ja suured inimhulgad võivad põhjustada keskkonnaprobleeme või erodeerida ning hävitada ajaloolisi materjale, lisaks võivad informeerimata taastamised hävitada originaalse pärandi

väärtuse. Kultuuriturism võib kohalikke kultuure õõnestada, endast eemale tõugata ning orjastada pealetükkiva infrastruktuuri, mõttetute kultuuriproduktide tarbimise ja lavastatud ebaautentsete elamuste loomise teel. Praegu otsitakse ülemaailmset rahvusvahelist eestkostel põhinevat jätkusuutlikku turismi, mis tugineks tasakaalu säilitamisel turismi, keskkonna ja kohalike kogukondade vahel.

(International Research Development Centre, 2000)

6. Järeldused ja kommentaarid

Maailmapärand püstitab juba ise suure idee. Kus iganes mõni kogukond on, see arendab alati tegevusi ja väljendusi, mis on osa pärandist. Neid võib kutsuda traditsioonideks, ehitisteks, monumentideks jne. Need väljenduse viisid on olnud, on praegu ja saavad olema tulevikus erinevate aegade, tujude ja tunnete tõendusmaterjaliks, milles kogukond on elanud.

See väljenduste hulk peab olema mõistetud nende endi kontekstis ja ajas. Kogukond peab hindama, kas ta on huvitatud sellest kui identiteedi, ühenduse ja tulevikunägemuse allikast. Ainult sel viisil, kui kogukond tunnetab oma enda pärandi loomuomaseid väärtuseid, on tal võimalik pärandit hinnata ning teha jõupingutusi selle säilitamiseks ja edendamiseks.

Nende väljenduste täpne kombinatsioon muutub erinevate asukohtade ja indiviidide vahel, kuid mingil tasandil tuleb kõiki kombinatsioone tunnustada. Kohalik tunnustamine peab olema tasakaalustatud riiklike vaadetega tähtsusele. Ajaloolise keskkonna jätkusuutlik konserveerimine nõuab, et kõiki neid perspektiive võetaks arvesse, osalt selleks, et säilitada avalikkuse toetus ja kaasamine, osalt selleks, et näiteks nimekirjas olev ehitist jääks oma ajaloolisse konteksti.

Konserveerimise rõhuasetus peaks olema piisavalt lai, et hõlmata nii kohaliku kui ka riikliku tähtsusega pärandit. See ei tohiks läbi sõrmede vaadata näiliselt tavapärasele, sest isegi tavalised tunnusjooned võivad olla kohalikule iseloomule suure tähtsusega

või nende asukoht võib olla ainuke koht terves riigis, kus sellised tunnused eksisteerivad või ellu jäävad.

Konserveerimisprofessionaalid peaks alati olema teadlikud "teadmiste" edasiandmise riskist – vahetul uurimisel põhinev hinnang ja omanditunne on alati tugevamad kui edasiantud suhtumised. Ja kõik see tuleb panna tegudesse konserveerimisena maastiku kontekstis.

7. Bibliograafia

Advisory Committee on Québec's Cultural Heritage Policy (2000), *Our Heritage, a Present from the Past*, Summary.

Kättesaadav aadressil:

<http://www.politique-patrimoine.org/html/English/Summary.html>

Avrami, E., Mason, R. and de la Torre, M. (2000), *Values and Heritage Conservation*, Research Report, The Getty Conservation Institute, Los Angeles.

Kättesaadav aadressil:

http://www.getty.edu/conservation/publications/pdf_publications/valuesrpt.pdf

Héritage Montréal (1998-99), *A Handbook For Montreal's Heritage*, To discover and to protect.

Kättesaadav aadressil:

http://www.heritagemontreal.qc.ca/hm_en/gui1_en.htm

International Research Development Centre (2000), *Strategic Perspectives in Heritage Development for Latin America and the Caribbean*.

Kättesaadav aadressil:

<http://idinfo.idrc.ca/Archive/Corpdocs/Lacro/100182/100182.pdf>

Ville de Montréal (2005), *Heritage Policy*.

Kättesaadav aadressil:

http://www.ville.montreal.qc.ca/patrimoine/doc_enonce/politique_ua.pdf

KULTUURIPÄRANDI KASUTAMISE VIISID TURISMIKS JA VABA AJA VEETMISEKS

1. Sissejuhatus

Euroopa riikidel ja linnadel on rikkalik kultuuripärand. Tuhandete aastate pikkune ajalugu ei ole jätnud mitte üksnes käegakatsutavaid jälgi, nagu seda on ajaloolised ehitised või iseloomulikud arhitektuurijooned (kuivmüürid, kabelid, purskkaevud, kohalikud ehitised), vaid ka ohtralt mittemateriaalset kultuuri nagu näiteks kombed, folkloor, oskusteave, käsitöö, kulinaarne eripära, muusika, tantsud, ... See nimekiri näib peaaegu lõputu, pea igal külal ja asulal on talle iseomane pärand, mis ei ole mitte ainult tema identiteet, vaid ka eristab ta ümberkaudsetest asulatest. See teebki Euroopa niivõrd ahvatlevaks ja veetlevaks! (European Commission, 2003)

Linnaturismi nõudmised on sarnaselt kõrged ja üha kasvavad. Turism figureerib Euroopa enim arenevate tööstuste seas, moodustades 6% sisemajanduse koguproduktist ja luues 5% kõikidest Euroopa Liidu töökohtadest. Ainuüksi linnaturism hõlmab 30% reisidest ja 20% ööbimistest, olles vastavalt teisel ja kolmandal kohal kõikidest turistide sihtkohtadest. Ligikaudu veerand Euroopa 45st põhilisest turismimagnetitest, mis meelitavad igal aastal ligi enam kui 750 000 külastajat, on linnades asuvad paigad, muuseumid ja ajaloolised ehitised. Veel paljusid Euroopa linnu ja linnapiirkondi peetakse potentsiaalseteks turistide sihtkohtadeks. Linnade taastamisele kuluvad pidevalt kasvavad investeeringud, pärandi säilitamine ning linnaelu kvaliteedi parendamine, kohandamiseks linna külaliste vajadustega (ligitõmbavad asutused, mugav transport, erinevad üritused), ja muu hulgas ka ajalooliste paikade tähtsustamine loovad tööstusele ja linnaelanikele uusi võimalusi. Ometi esitab pärandi hoidmine ka mitmeid väljakutseid, näiteks tuleb hakkama saada massiturismi kahjulike keskkondlike ja sotsiaalsete mõjudega. (Paskaleva-Shapira, 2003)

2. Turismi mõju ja oht kultuuripärandile

Küllastajate liikumine toob kaasa ajalooliste ehitiste suurema mehhaanilise kulumise, mis lühendab viimaste eluiga. Mitmed ajaloolise väärtusega objektid peavad taluma igapäevast koormuse kasvu ning vahel lausa ülekoormust. Õnneks on need ehitised tavaliselt piisavalt tugevad ning peavad ülal kirjeldatud pingele ilma suuremate kahjudeta vastu. Siiski tuleb aga arvestada ka tahtliku kahju tekitamisega. Kultuuripärandi objektid võivad lisaks osutada vandalismi või terroriaktide sihtmärgiks. Vandalismi alla käib eelkõige *graffiti*-liikumine ja n-ö suvenirism ehk soov võtta killuke või isegi suurem osa kultuuripärandi objektist koju kaasa. Samuti põhjustab märkimisväärseid kahjustusi turistide, eriti noorte gruppide teadmatuse ja hoolimatus. Peamiseks reostusallikaks on toidujäänused, suitsukonid ja närimiskummid.

Ülal mainitud mõjude vähendamiseks saab kasutusele võtta mitmeid asjakohaseid meetmeid. Esiteks tuleb piirata päevast küllastajate arvu. Telč'i piiskopilossi päevaseks läbilaskevõimeks on näiteks määratud 1200 küllastajat. Pakutakse vaid giiditeenusega ekskursioone ning vastavalt kohalikele oludele saavad A-rada läbida 40-50-liikmelised ning B-rada 25-liikmelised grupid, kuna viimase interjööri on märksa õrnem. Kõike seda saab reguleerida ajaliselt markeeritud piletite abil. Giidiga ekskursioon on parim vahend, kontrollimaks küllastajate liikumist ja käitumist kultuuripärandi läheduses. See võimaldab lihtsat järelevalvet, kontrolli liikumiskiiruse üle ja küllastajate hoiatamist. Nii mehhaanilist kulumist kui tahtlikke kahjustusi saab vähendada, kui vältida ajaloolise materjali otsesest kokkupuutumist kahjuliku keskkonna ja küllastajatega. Tundlikud materjalid tuleb kas ajutiselt või jäädavalt korralikult katta, vähendada valgust ning hoida selle intensiivsus allpool soovitatud taset (50 lux). Määrdumist saab tõhusalt vähendada küllastuste arvu piiramisega ebasobival ilmastikuperioodil (vihmased kevad- ja sügiskuud) ning küllastajate harimisega.

Kultuuripärandi objektide suur küllastatavus võib kaasa tuua kahte tüüpi küllastajatele suunatud tegevusega seotud probleeme. Esimene neist puudutab kultuuripärandi esitlemist ning selle

tõlgendamise kvaliteeti. Kultuuripärandi objektide külastajaid ähvardab siiski vigastuste oht, seda peamiselt komistamise tõttu treppidel või eritasandilistel pörandatel just hämarates ruumides. Õnneks on selliste õnnetusjuhtumite protsent küllaltki madal. Teine riskikategooria avaldub ajalooliste objektide puudulikus sisseeseades, näiteks pole käsipuid või lifte. Samuti on ebapiisavalt nii mehhaanilisi kui ekspositsiooniga seotud abivahendeid puuetega inimestele. Mõned külastajad hindavad oma võimeid üle, seda juhtub sageli just looduslike või arheoloogiliste vaatamisväärsuste puhul, kuid samas ka kõrgetes tornides, mille pikkadest treppidest ülesronimine on põhjustanud südamerabandusi.

Ülal toodud mõjusid ning riske saab parandada või vähendada passiivsete (tehniliste) abivahenditega: käsipuude, liftide, hoiatusvärvide (kui võimalik) ning -tahvlite paigaldamisega. Samas tundub jällegi väga tõhus aktiivsete vahendite rakendamine: kuuldavad selgitused ja hoiatused giidilt, keda on selleks õpetatud ja treenitud.

Turism võib väikeseid kohti ja nende elanikke ohustada ka muul viisil, näiteks lõhkuda ajaloolist järjepidevust, konteksti ja mälu. Niisiis mõjutab turism negatiivselt nende tingimuste stabiilsust, mida on vaja, et kaitsta loomupärast elu ja traditsioone linna ajaloolises südames, mis võib kergesti muutuda turistide tarbimisobjektist või -kohaks. Sellele järgneb ajalooliste operatsioonide (sh ajalooliste tarvikute) kunstlik ümbersünd, mis tekitab ajaloolises tuumikus moondunud elumudeli. See illusioon on vaid nii tugev, et petta ära turist (eriti erinevast kultuuripiirkonnast tulija), kes sohist aru ei saa. Linnaelanik teab samas aga tõde ning ajalooline keskus on tema jaoks surnud. See olukord labastab kohalike suhtumist monumentidesse ning toob kaasa palju muid probleeme, iseäranis just hooajaliselt, mil linna ajaloolised osad on pidevalt tühjad.

Turismil on väga tugev mõju ajalooliste paikade infrastruktuurile. Turism eeldab spetsiaalset infrastruktuuri, mis väikelinna elu teistes valdkondades võimalik ei ole. Hooajalise turismi puhul püsib selline infrastruktuur enamiku aja aastast ideaalses korras ning nõuab kulukat hooldust. Põhiliselt on küsimuse all majutuse ja toitlustuse võimalused. Suuremaks esilekerkivaks probleemiks on

parkimine, turismi halvim tagajärg infrastruktuurile on ehk äriõrgustiku ülesehituse märkimisväärne muutus linna ajaloolises südames. Turistidele mõeldud poed tõrjuvad järk-järgult elanikele vajamineva sortimendi südalinnast välja ega lase äripindu aasta ringi efektiivselt kasutada.

Samas toob kultuuripärandiga seonduv ja selle kasutamine turismi edendamiseks kaasa ka positiivseid tagajärgi. See suurendab paiga ligiõmbavust, parendab kultuurielu tingimusi ning rikastab elu mitmete tegevuste ja üritustega. Sotsiaalset ja majanduslikku toimet saab mõistlikult mõjutada kohase arengu, plaanimise ja turismi kontrollimisega, mis toetub kultuuripärandi integreerimisele ühiskonnaellu.

(Drdacky, Galova, 2002)

3. Kultuuripärandi kasutamise viisid

Kultuuripärandit saab kasutada mitmel moel nii turismiks kui vaba aja veetmiseks. Üks võimalus on kasutada iidsete paikade varemeid turismiatraktsioonidena tänu nende ajaloolisele. Teisalt saab ajaloolisi konserveeritud või renoveerimiskõlblikke ehitisi kasutada muuseumide, memoriaalide, hotellide, restoranide, kontserdi- ja näituspaikade või haridusliku otstarbega hoonetena (nt kõrgkoolid) jne. Siiski sõltub kultuuripärandi edukas kasutamine turismiks ja vaba aja veetmiseks järgmistest teguritest:

Olulisus: Loodusliku ja kultuurilise pärandi tähtsus on määrav faktor. Keskpärase ning vähese pärandiväärtusega piirkonna arendamine ei ole eriti mõttekas. Seda võib küll teha, kuid selle piirkonna muutmine jätkusuutlikuks produktiks on märksa keerulisem. Samas kui olulise tunnusjoone omamine on peamine väärtus, kuna ta toimib piirkonna tuletornina. Kuusamos asuv Oulanka Rahvuspark on üle Soome hästi tuntud ning tal on võime meelitada turiste sinna piirkonda, isegi, kui nad parki ei külastagi. Seda seetõttu, et ta on rikkumata looduse ning imepärase maastiku sümbol.

Eristatavus: See erineb olulisuse faktorist selle poolest, et viitab kõigele, mis teeb ühe konkreetse piirkonna teisest erinevaks,

andes talle nõnda ainulaadse müügipositsiooni. Oma panuse saavad anda kõik turismiketi lülid: hoolikalt valitud turusegmendid, kvaliteettooted ja -teenused, atraktsioonide ehtsus, tugev kohalik identiteet... Eichsfeld kasutas oma eristatavust Saksamaa luterliku osa katoliikliku enklaavina, tõmbamaks ligi naabruses asuva Länderi turiste. Kuigi nende kultuuriline ja looduslik pärand on huvitav, kuid mitte veel silmapaistev, said nad siiski tänu eristatavuse aspektile arendada välja atraktiivse turismipaketi.

Koondamine: Loodus- ja kultuuripärand on sageli hajus. Üksainus paik ei suuda üksinda tõenäoliselt palju huvi pakkuda, kui aga ühendada mitmeid omataolisi, võivad need osutada piisavalt põnevaks, et meelitada ligi arvestatav turistide mass. Seda saab teha marsruute koondades ja arendades. Hispaanias Extremaduras kasutati edukalt mõlemat varianti: mõeldi välja mitu temaatilist reisikava, nagu näiteks gastronoomiline, ajalooline, kunsti või nädalavahetuse marsruut...

Kaubamärgid ja võrgustikud: Õiged turismitooted on vaid võrrandi üks pool, potentsiaalseid turiste tuleb veenda ka neid kasutama. Kaubamärgi kasutamine loob tootele imago ning julgustab sellega klienti konkreetset 'toodet' ostma. Turisminduses käib see samamoodi. Prantsusmaal asuv Pays Cathares arendas välja kvaliteedimärgi mitmete turismiattraktsioonide, restoranide, käsitöö, reisijuhtide jms toodetele. Kuna seda kasutati paljudes sektorites, aitas see luua piirkonnast tervikliku pildi – kvaliteedi võrdkuju.

Teine maine kujundamise viis on võrgustike kasutuselevõtt. Ülemaailmne Loodusfond¹ arendab parasjagu Euroopa rahvusparkide jaoks välja märki 'Pan Park'. Iga park peab kinni pidama hulgast rangetest põhimõtetest loodusväärtuste säilitamisel ja kvaliteetse turismitoote arendamisel. Aja jooksul muutub see märk ainulaadsete looduskeskkondade kõrgekvaliteetse turismi tunnistajaks. Niisiis peaks igal Pan Parki sildi saanud looduspargil olema end lihtsam turustada.

Ligipääs: Sihtkohta valiva turisti jaoks saab sageli määravaks just selle ilmastik ja kaugus. Pays Cathare Prantsusmaal ja Eichsfeld

¹ i.k. World Wide Fund for Nature (WWF)

Saksamaal kasutavad mõlemad külastajate ligitõmbamiseks lähedust suurtele linnadele ning traditsioonilistele turistide sihtkohtadele. Eriti hästi töötab see mudel regionaalse ja kohaliku turu puhul. Mida kaugem ning ekstreemsemate ilmaoludega piirkond on, seda keerulisem on tavaliselt turiste ligi meelitada. Nendes regioonides tuleb turustamisele tõsist tähelepanu pöörata. Põhja-Soomes asuvasse Kuusamosse ei ole kerge ligi pääseda, kuid just seesama kaugus ning äärmuslik ilmastik ongi kujunenud selle müügiartikliks. On töötatud välja väikesed giidiga paketid, mis võimaldavad inimestele seiklusi, tagades samal ajal piisava ohutuse – näiteks korraldatakse kesktalviseid mootorsaanimatku Venemaa piiri äärde.

Hooajalisus: See on sageli turismitööstuse tõsiseim probleem, kuid pärandipõhise turismi puhul peaks selles nähtama võimalust sellest probleemist jagusaamiseks. Kuna inimesed puhkavad sagedamini ja korraga vähem ning inimkond vananeb, julgustatakse turiste avastama uusi paiku nii hooaja sees kui väljaspool seda. Loodus- ja just kultuuripärand meelitab mitte niivõrd ilmatundlikke turgusid. Kuusamos korraldatakse septembris ja mais spetsiaalseid üritusi, et pikendada suvist ja talvist hooaega. Nende hulgas on ka väga mastaapseid sündmusi nagu näiteks linnumaraton (linnuvaatluse võistlus) ja rahvuslik kalapüügivõistlus.

Partnerlus: See jätkusuutliku turismi arengu taga seisev motivatsioonifaktor on eriti oluline just mittetraditsiooniliste sihtkohtade jaoks. Tihti saab areng alguse tänu mõne konkreetsele asutuse initsiatiivile – olgu see siis riigiasutus, eraettevõtte või organisatsioon, mis on huvitatud loodus- või kultuuripärandi säilitamisest. Pärast Saksamaa taasühinemist lõi Eichsfeld, mis oli sisemise eraldatuse tõttu pooleks jagatud, palju kasu ühel ja teisel pool endist riigipiiri asuvate linnade juhtfigureide entusiasmist ja pühendumusest. Initsiatiiv võeti enda kätte ning alustati koostööprotsessiga, võttes abiks äsja rajatud turismiassotsiatsiooni, mis osutus hiljem väga efektiivseks.

Strateegiline planeerimine: Üldise, kõiki võtmetegelasi hõlmava turismistrateegia arendamine on edukas ja jätkusuutliku turismiprodukti väljatöötamise peamine töövahend. Shannon Free Airport Development Company Iirimaaal võttis kasutusele

kahe-suunalise lähenemisviisi: regionaalsete osakondade võrgustiku kaudu konsulteeriti kohalike elanikega ning turu-uuringute abil töötati välja toode. Sellega välditi avalike ressursside jagunemist liiga paljudeks väikesteks projektideks ning keskenduti selle asemel hoopiski kokkulepitud algatustele, mis viis sidusa programmi. Arendusfaasi lõppedes õnnestus ettevõttel hoolika vaatluse ja ümberhindamise tagajärjel säilitada piirkonna dünaamilisus, mis kindlustas turistide edasise huvi.

Kättesaadavus: See erineb ligipääsu faktorist, tegu on piirkonna loodusliku ja kultuurilise pärandi arusaadava ning nauditava eksponeerimisega eesmärgil, et turistid selle kohta ka midagi teada saaksid. Kui seda teha valesti, ei soovita turistid tõenäoliselt teistele seda piirkonda ega ole selle harraste ressurssidega piisavalt hoolikad. Extremaduras asuv Monfragüe rahvuspark arendas välja interaktiivse väljapaneku tüüpilise elupaiga, *dehesa*² kohta, mis on suunatud pea kõikidele meeltele: puudutusele, haistmisele, kuulmisele, nägemisele... Sellisena sobib ta hästi nii lastele kui täiskasvanutele – ning edastab mõnusal viisil säilitamissõnumi.

Jätkusuutlikkus: Lõpetuseks, jätkusuutliku turismi aluseks on loodusliku ja kultuurilise pärandi hoidmine. Kuusamo Looduspargi juhatus pidas läbirääkimisi paljude kokkulepete üle teenusepakkujatega, kes oleks nõus kinni pidama loodust austavast rangest koodeksist. Vastutasuks saavad nad kasutada looduspargi logo, reklaamida end külastuskeskuses ning lõigata tulu pargi teenustest. Osa käitumiskodeksist nõuab teenuseosutajailt loodushoiualase kursuse läbimist, nii jõuab see sõnum ka turistideni. Rahvuspark kaalus ka turistidele mõeldud loodushoiuga seotud tegevuste arendamist, näiteks saaksid turistid pargis heina niita, taastada märgalasid, puid istutada, võsa lõigata...

(European Commission, 2003)

² hispaaniakeelne vaste sõnadele 'niit', 'heinamaa'

4. Järeldused

Nagu ülal selgub, on kultuuripärandi kasutamise viise turismiks ja vaba aja veetmiseks palju. Vastavalt Euroopa Komisjoni linnade visioone puudutavale dokumendile (European Commission, 2001) on oodata, et tulevikus inimeste liikuvus suureneb paljude faktorite tõttu. Noored hakkavad palju varem reisima ning vanurid ei jäta reisimist nii vara, kui seda minevikus tehti. Vaba aega on rohkem (kuigi ka pensioniiga võib taas tõusta) ja turism kasvab märgatavalt. Kuna erinevaid turismivõimalusi ja muid vaba aja tegevusi on vaja, võib järeldada, et tõuseb ka vajadus kultuuripärandi integratsiooni järele, olles üheks võimaluseks, kuidas edukalt juhtida ja säilitada kultuuripärandiga seotud paiku.

5. Bibliograafia

Drdacky, M., Galova, M. (2002), Management of Visitors in World Heritage Sites, (invited lecture), in 4th European Commission Conference on "Research for Protection, Conservation and Enhancement of Cultural Heritage: opportunities for European enterprises", pp. 161 – 164, Office for Official Publications of the EC, Luxembourg.

European Commission (2001), European City Visions: Defining Research Needs Workshop Report. pp. 28, Brussels.

Kättesaadav

aadressil:

http://www.cordis.lu/eesd/ka4/city_vision.htm

European Commission (2002), Using natural and cultural heritage to develop sustainable tourism, Directorate-General Enterprise – The Tourism Unit, Brussels. Kättesaadav aadressil:

<http://europa.eu.int/comm/enterprise/services/tourism/studies/ecosystems/heritage.htm>

Paskaleva-Shapira, K. (2003), Final Report of the EU "SUT – Governance" Project. pp.42, Forschungszentrum Karlsruhe GmbH, Karlsruhe.

AJALOOLISTE INTERJÖÖRIDE KONSERVEERIMINE

1. Sissejuhatus

Ehitiste interjöörid on jäetud tihti tähelepanuta, olles teatud moel konserveerimistööstuse Tuhkatriinud. Kuna interjäär pole avalikkusele pidevalt eksponeeritud nagu eksterjäär, on just interjööri elujõulisus see, mis võib peita endas võtit ehitise tulevikku tervikuna. Interjööri käitlemine võib määrata ehitise kasutuselevõtmise inimeste poolt, kes seda tõepoolest kasutavad, olgu see siis era-, äri- või munitsipaalomandis. (KAW Design)

Interjööri pörandaplaan, ruumide paigutus ja järjekord, sisseehitatud tunnusjooned ja kasutatud viimistlused on individuaalsed ning kollektiivselt tähtsad ehitise ajaloolise iseloomu defineerimisel. Interjöörid koosnevad mitmetest esmastest ja sekundaarsetest ruumidest. See rakendub kõigile ehitistele, alates kohtumajadest ja lõpetades katedraalide, maamajade ja büroohoonetega. Esmased ruumid, mis sisaldavad vestibüüle, salonge või elutubasid, koosolekusaale ja fuajeesid, on defineeritud mitte ainult nende funktsiooni järgi, vaid ka nende omaduste, viimistluse, suuruse ja proportsiooni järgi. Sekundaarsed ruumid on tihti pigem funktsionaalsed kui dekoratiivsed ning võivad olla näiteks köögid, vannitoad, kirjatoad, panipaigad, sekundaarsed koridorid, tuleohutustrepid ning kontoriboksid kommerts- või bürooruumis. Nendes vähem tähtsates piirkondades võib teha ulatuslikke muudatusi, ilma hävitusliku mõjuta üldisele ajaloolisele iseloomule. (National Park Service)

2. Vanad versus uued materjalid

Ehitusmaterjalid lagunevad ebasoodsate keskkonnatingimuste tõttu ning kahju ulatus sõltub nii materjalist kui ka tingimustest. Kõige haavatavamad materjalid on puit, värv, tekstiil ja paber.

Puit jääb kaduvate ressursside maailmas üheks kasulikumaks ning on enamuse ajalooliste ehitiste peamine komponent. Puidul on palju positiivseid struktuurilisi ja esteetilisi omadusi, olles samas ka energiasäästlik ja taastuv ressurss. Siiski pakub puit spetsiaalset ökoloogilist nišši ja paljud organismid on arenenud seda toiduks kasutama. Puidule on kõige tavalisemad ja hävitavamad puuseen, mädanik, puukoi ja ürasek. Traditsioonilised abinõud toovad tihti kaasa asendamatu dekoratiivse viimistluse, pörandate ja lagede kao. Nakatunud kohtade töötlemine insektitsiidide ja fungitsiididega on mitte ainult kallis, ebamugav, kasutajaile ja elanikele ohtlik, vaid ka keskkondlikult vastuvõetamatu ning tavaliselt ebavajalik. Keskkonnakontroll ja ennetav hooldus pakuvad alternatiivina vähem hävitavat lahendust ning jäävad kõige laiemalt kasutatud meetoditeks bioloogilise lagunemise vältimisel. (Singh, 1996)

Uute materjalide kasutamine kultuuripärandi objektide restaureerimisel on seotud paljude probleemidega, esiteks traditsioonid, nende füüsilised ja esteetilised seosed autentsete ajalooliste elementide ning materjalidega. Nende kasutamise jätkuvus on ehitispärandi või visuaalses mõjutsoonis asuva ehitise restaureerimise, renoveerimise või uueks kasutuseks kohaldamise vajalik tingimus. (Samukiene, 2002)

Ajalooliste ehitiste ukсед on tavaliselt väga rikkalikult mitmekesised. On tavaline, et omanikud otsustavad neid ukse muuta või restaureerida nii, et need elemendid kaovad igaveseks. Puudu on säilitusmehhanismidest. Ajaloolised interjöörid suudavad vaevu aktsepteerida modernseid materjale. Riiklikult tähtsate objektide restaureerimise puhul kasutatakse ajaloolise tõepärasuse huvides maksimaalselt traditsioonilisi materjale. Modernseid materjale kasutatakse tihedamini vähem tähtsate ehitiste puhul. Sel juhul ei kasutata alati prioriteeti traditsioonide vastu kui restaureerimise põhikriteeriumi. Kahjustatud interjööriga ruumides on vaja tihti pörandaid vahetada. On juhtunud, et parandustööde protsessi käigus leitakse mitmeid pörandakihte erinevatest perioodidest. Need võivad olla laotud lihtsatest kalasabamustris kividest, puitplaatidest, laiadest diagonaalsetest laudadest või 90 cm laudadest, mis on eraldatud 12 cm diagonaalsete lauajuppidega laiemate laudade vahel. Sellise keeruka pöranda taastamine

nõuab spetsiaalset finantseerimist ning üldiselt ei nõustu omanikud konserveerimisspetsialistide nõuannetega. Sel juhul on vaja leida teisi lahendusi. Mõnikord võib see olla parkettpõrand, teinekord keraamilised või kiviplaadid või laminaat. Kiviplaate kasutatakse üpris sageli, kuna nende esteetilised ja tehnilised omadused on väga sobivad, näiteks kloostrite koridoride põrandate jaoks. Kõige vähem aktsepteeritav materjal on laminaat, kuigi puitimitatsiooni tüüpide ja tehniliste omaduste valik on päris suur.

(Samukiene, 2002)

3. Mõned võtmeküsimused, millega tuleks interjööride konserveerimisprojektides arvestada

Põrandad	<p>Millest need tehtud on? On need eksponeerimiseks piisavalt heas seisukorras? Kas need vajavad parandamist või lihtsalt kerget hooldamist? Või saab need lihtsalt jätta, nagu nad on?</p>
Seinad	<p>Hoolikat tähelepanu tuleb pühendada krohvitööde seisukorrale ning värvile, tapeedile, kangastapeedile ja paneelvooderdusele, mis võib olla paigutatud nende peale.</p>
Dekoratiivne krohvitöö	<p>Milline on sobilik parandustehnika kahjustatud krohviga kohtade jaoks? Kas igasugused ebasobivad lisandused originaalil tuleks eemaldada? Kas see sobib olemasoleva dekoratsiooniga või parandaks väljanägemist hoopis karniisil olevate dekoratsioonide eemaldamine, kuna need on nii paksu värvikihi all, et on kaotanud kogu mõtte? Või jätate olukorra lihtsalt selliseks, nagu ta on?</p>

Tulekolded	Need vajavad erilist tähelepanu, kuna on toa fookuse võtmeelemendid, Kas olemasolev on sobilik? Kas on vaja välja vahetada ning kui see on nii, siis kas see peaks olema originaalne antiik või repro? Perioodi stiil peaks olema sobilik ning see peaks vastama ka hoone ja toa staatusele. Kas vajatakse aksessuaare nagu võred, koldeesised ja tulerauad?
Valgustus	Kuidas mõjutab päevavalgus ruumi atmosfääri ja struktuuri? Kuidas tahab klient ruumi kasutada ja millist meeleolu ta soovib luua? Kuidas näeb ruum välja õhtusel ajal?
Mugavused	Millist tüüpi tehnoloogiat kasutada? Kus on parim koht kommunikatsioonide vedamiseks omandis, kus neid algupäraselt ei olnud? Kuidas peaks olema paigaldatud radiaatorid? Kas põrandakütet on võimalik kasutada? Mis tasemel valgustus on nõutav? Kuidas saaks turvasüsteemi piisavalt diskreetselt paigaldada?

(KAW Design)

4. Järeldused

Ajalooliste ehitiste interjööride konserveerimist peetakse spetsialistide hulgas sageli isegi tähtsamaks kui eksterjööride oma. Kuigi inimeste tähelepanu võitmiseks restaureeritakse eksterjöörid tavaliselt enne, määravad just interjöörid ehitise kasutamise.

Konserveerimisprotsessi on tähtis hoolega planeerida, arvestades kõikide asjassepuutuvate ehitise ajalooa seotud võtmefaktoritega, nagu ka eelarvepiiridega, mis määravad konserveerimisprojekti kasutatavate materjalide tüübi ja kasutusviisi.

5. Bibliograafia

Singh, J. Dr. (1996), Timber Decay. The Building Conservation Directory. Kättesaadav aadressil:
<http://www.buildingconservation.com/articles/envmon/envmon.htm>

Samukiene A (2002), Use of New Materials in a Restoration. Kättesaadav aadressil:
http://www.arcchip.cz/w10/w10_samukiene.pdf

KAW Design, General information. Kättesaadav aadressil:
<http://www.kawdesign.co.uk/> (26.08.2005)

National Park Services, General information. Kättesaadav aadressil:
http://www.cr.nps.gov/hps/tps/standguide/overview/overview_s pacefeat.htm (26.08.2005)

KULTUURIPÄRANDI JA MAJANDUSE VAHELISED SUHTED

1. Sissejuhatus

Linnad on Euroopas olnud alati tähtsad majandusliku ja sotsiaalse arengu keskused. Linnad laienesid 20. sajandil kiiresti koos areneva tööstusega. Tänapäeval elab umbes 80% Euroopa Liidu (EL) elanikkonnast linnades. Kasvades kippusid linnad pöörama põhitähelepanu oma majanduslikule laienemisele, kuid liiga vähe sotsiaalsele heaolule ja keskkonnatasakaalule. Ilmselgelt viis see tasakaalustamata areng dramaatiliste tagajärgedeni, mis on nüüd selgelt nähtavad nii linnade keskustes kui ka äärelinnades: sotsiaalne kõrvalejätetus, kultuurilise identiteedi kadu, mandunud infrastruktuur ja ehitised, ebakindlus ning kriminaalsus, valglinnastumine, liiklusummikud, halb õhukvaliteet, müra, halvasti korraldatud veemajandus, jäätmed üldiselt jne.

Siiski on kultuur linnaturismi magnet, see on linnade elukvaliteedi elujõuline element, linna majanduskeskkonda tugevdavate loovate ideede ja innovatsiooni allikas. Kultuur defineerib ka linna imidži ja identiteedi, selle sotsiaalse sidususe ning avatuse – ja kohanemisvõime – kõigele uuele ning ootamatule. Kui maailma majandus hindab üha enam ja enam loovust, eneseväljendust, keerukust ja võimet ühendada globaalseid trende ning lokaalseid oskusi, peavad linnad täpselt aru saama, mis nende kultuur on, kuidas nad seda edendada saavad ja kuidas nad saavad seda integreerida teiste linnafunktsioonidega.
(EURICUR, 2005)

2. Kultuuri mõjud linnade majanduslikule arengule

Kultuuri tootmine ja tarbimine on linna regenerereerimise strateegiate tugisambad ning need panustavad Euroopa linnade

täiustatud positsioneerimisse globaalses majandusvõrgustikus. Mitte ainult linnaturism, üks kiiremini kasvavaid tööstusharusid maailmatasemel, ei edene jõudsalt kultuuripärandi atraktiivsuse ja kultuuri tarbimise kohtade õhkkonna toel. Ka kultuur on üks jõudsalt arenev tööstusharu. Kultuuri sisu, sümbolsete tähenduste ning väärtuste nagu ka kohalike teadmiste ning elustiili loominguiline kasutus ja väljatöötamine saab postfordistlike ühiskondade väärtusloome jõuliseks allikaks. Veelgi enam, kultuur toidab kõrge informatsioonilise ja loomingulise sisuga kaupu tootvaid ääretööstuseid või nn loovaid tööstuseid.

Kultuuri- ja loomingutööstused on linnades organiseeritud vastavalt spetsiifilistele ja väga dünaamilistele ruumilistele mustritele. Kultuurilisi kobaraid on võimalik näha kogukondadena, mida iseloomustavad sümbolsete ettevõtjate, kunstnike ja tarbijate vahelised tihedad sidemed. Viimase grupi seas on mitmeid linnaelanikke: teadmispõhise majanduse tippspetsialistid, ärireisijad, tudengid ja loometalendid. Neid gruppe peibutab kohaliku kultuurikliima tukslemine ning nemad omakorda määravad tippfirmade ja organisatsioonide asukohavalikud. Sellest tulenevalt võib kultuuri näha majandussektorina, mis on osa mitmetest kasvavatest tööstustest, ning magnetina teiste linnafunktsioonide paremiku suhtes.

Siiski pole kultuuri tähtsus ainult rangelt majanduslik. Kultuuriüritused – laiemas tähenduses kohalike kultuuride, maastike, elustiilide väärtuse tõstmise protsess – mõjutavad kultuurikapitali akumulatsiooni, mida paljud autorid näevad neljanda kasvutegurina majandusliku, sotsiaalse ja füüsilise kapitali kõrval. Neil on ka tähtsad sotsiaalsed efektid, mis puudutavad vähemusgruppide ja nõrkade gruppide kaasamist ning integratsiooni, kultuuriidentiteedi tähtsustamist vähemuste seas ning avalike ruumide kui multifunktsionaalsete ja demokraatlike kohtumispaikade arengut. Lisaks on kultuuriüritustel ja projektidel veel potentsiaali linna kasutusmustrite muutmiseks, liikluse ja linnamelu polariseerimiseks ning väärtuse kasvu mõjutamiseks uuendatud piirkondade abil.

Kultuuri sellised "mittemateriaalsed" ja "kvalitatiivsed" efektid ei ole koheselt numbritesse pandavad, kuid on siiski linnade

majanduslikule arengule väga tähtsad, sest nad määravad nende jätkusuutlikkuse.

(EURICUR, 2003)

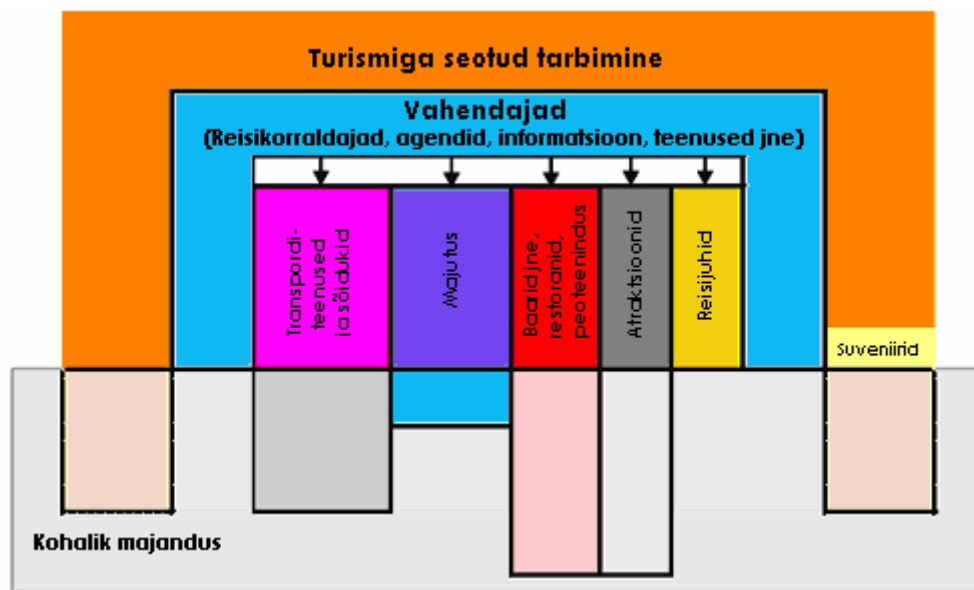
3. Turu ja turuväliste interaktsioonide teel aset leidvad mõjud

Turistid nõuavad tavaliselt hulka teenuseid ja kaupu. Mõnesid neist pakub turg, nagu näiteks restoranid, hotellid, eratransport (viitame neile kui turismitööstusele). See lisanõudlus tekitab terve rea mõjusid kohalikule majandusele. Teoreetilisest vaatevinklist võib neid kokku võtta järgnevalt:

- Esiteks, suurenenud kulutused turistide poolt kasvavad kohaliku toodangut (ja sissetulekuid). Eeldades, et on olemas toodanguvaru (ja hinnad ei vasta suurenenud nõudlusele), on lõplik kasv suurem kui esialgne kasv (multiplikaatoreffekt).
- Teiseks, lississetulekud toovad endaga kaasa lisatöökohti: otseselt turismisektoris ja kaudselt turismisektorit teenindavates sektorites.
- Kolmandaks, kui lõdvendada eeldusi toodanguvaru kohta, siis hinnad (nagu ka kohustused) vastavad lisanõudlusele. Teooria näitab, et turisminduse hüvesid kasutatakse ära suletud sektori (hotellid, restoranid, hooned, kohalikud kaubad) kõrgemates hindades ning lõpuks lisanduvad need liikumatutele komponentidele (näiteks maa), mida kasutab suletud sektor (mis on võimeline maksma kõrgemat hinda).
- Neljandaks, ülal toodud efektid viitavad, et on olemas jaotusküsimus, kuna turismindus viib avatud sektori (näiteks töötlev tööstus) kokkutõmbumiseni ning tegelike kasude vähenemiseni kõikide teiste komponentide jaoks.

Kokkuvõtteks võib öelda, et majanduses esile kutsutud struktuuraalsed muutused võivad mõjutada selle suutlikkust kasvada pikaajalises perspektiivis. Põhiküsimus on, et kas näiteks suhteliselt turismile spetsialiseerunud regioon kasvab aeglasemalt või kiiremini kui regioonid, mis on spetsialiseerunud teadmispõhisele tööstusele. Kiirem kasv võib ilmneda ainult siis,

kui looduslike või kultuuriliste ressursside kasutamine kasvab või kui rahvusvahelised eelistused on sellised, et turistlike toodete hinnad kasvavad jõudsamalt, võrreldes näiteks tööstuskaupadega. Kasv on pikaajaliselt jätkusuutlik ainult eelpool kirjeldatud juhul. Empiirilised tõendid näitavad, et multiplikaatorefekt, mis pärineb lisanõudlusest turismis, on tugevam kui teistest sektoritest (nagu kasvanud valitsuskulutused) ning töö on suhteliselt oskusintensiivne.

Joonis 2. Turismitööstus ja majandus: joonis illustreerib seda, et alamsektorid töötavad paralleelselt ilma omavahel võistlemata, kuna nende üksteist täiendav suhe toodab "turismiprodukte". Konkurents tekib alamsektori sees. Aga isegi siin on võistlusmomendita segmente. Näiteks on mõistlik eeldada, et hotellid ei konkureeri kämpingutega, kuigi mõlemad osutavad majutusteenust. See näitab, et turg on selgelt fragmenteeritud ja tooted võivad isegi samas segmendis olla väga heterogeensed. (Allikas: Leidner, Bender, 2004)

Siiski on üldise tasakaalu ja dünaamiliste efektide kohta käivaid tõendeid väga vähe. CGE modelleerimine pakub välja, et mõningad traditsioonilised töötlevad tööstused tõrjutakse välja. Pikaajaliselt toovad maapiirkondadest pärit empiirilised andmed (linnatasemel tõendusmaterjali pole saadaval) välja hiljutise suhteliselt tugeva turismile spetsialiseerunud majanduste kasvu. Siiski on selle kasvu pikaajaline jätkusuutlikkus küsimärgi all, kuna

see võib lihtsalt sõltuda kasvavast loodus- ja kultuuriressursside eksploatatsioonist.

Turistid ei nõua ainult turu poolt pakutavaid kaupu ja teenuseid. Nad nõuavad ka ligipääsu loodus- ja kultuuriressurssidele ning avalikele kaupadele ja teenustele (nagu vesi, ühistransport, tervis ja turvalisus, puhas keskkond). See lisanõudlus loob järgnevaid mõjusid. Esiteks, lisanõudlus loob järgnevaid mõjusid. Esiteks, lisanõudlus loob järgnevaid mõjusid. Esiteks, lisanõudlus loob järgnevaid mõjusid. Teiseks kasvab tänu lisanõudlusele vee, jäätmekäitluse ja ühistranspordi järele ka surve avalikele teenustele. Need lisakulud kompenseeritakse (mingis ulatuses) eelarvetulude suurenemisest, mis tuleneb suurenenud sissetulekutest ja tekkinud töökohtadest. Kolmandaks on olemas puhas väline efekt saabuvate turistide põhjustatud ummikute näol (müra, liiklusummikud).

(Bellini et al., 2005)

4. Mõjude suuruse ja märgi määrajad

Ülaltoodud diskussioonist lähtub, et mõjude suurus ja märk sõltub järgnevatest muutujatest: turistide poolt tehtud kulutused (määrab esialgse šoki), lisanõudluse osa, mida on võimalik rahuldada kohaliku toodangu poolt (määrab lõpliku šoki kohalikele majandusele), varuressursside hulk (määrab, kui suur osa šokist on põhjustatud hindade ja koguste kasvu tõttu), turistikaupade hindade pikaajaline dünaamika (määrab turismile spetsialiseerunud majanduse pikaajalise potentsiaali) ja lõpuks surve loodus- ja kultuuriressurssidele ning avalikele teenustele (määrab kaudsed turismiga seotud kulutused). Need muutujad on omakorda mõjutatud järgnevatest faktoritest:

- Esiteks, turistide iseloom. Võtmeküsimuseks on siin reisimise põhjus (kultuurilistel põhjustel reisivad turistid kulutavad rohkem/vähem raha ja avaldavad vähem/rohkem survet loodus- ja kultuuriressurssidele kui mere ja päikese turistid); viibimise pikkus (ainult üheks päevaks jäävad turistid kulutavad tõenäoliselt väiksema osa kogukulutustest kohalike toodetud kaupadele); valitud majutus (hotellid on kallimad kui kämpingud).

- Teiseks, turismitööstuse karakteristikud. Siin on võtmeküsimuseks kohalik kapital, maa ja tööjõud. Kui need on kohalikud, siis nende tulud (kasumid, renditasud ja palgad) jäävad paigale ja toovad kasu kohalikule majandusele.
- Kolmandaks, kohaliku majanduse struktuur ja selle suhted turismitööstustega. Siin on võtmeküsimuseks kohaliku majanduse võime rahuldada turismitööstuste nõudmist (mida tõenäolisemalt see sünnib, seda mitmekesisem kohalik majandus on). Teine tähtis faktor on turismitööstuses olevate ettevõtete suurus ja omandivorm (väikesed perehotellid ja -restoranid ostavad tõenäolisemalt kohalikke vaheprodukte kui hotelliketid)
- Neljandaks, varuressursside hulk. Kui on olemas varuressursse (töötuid inimesi, kasutamata maad), viib turistidepoolne kaupade ja teenuste lisanõudlus pigem tootmise ja sissetulekute kasvu kui kõrgemate hindadeni ning väljatõrjumise ja koomale tõmbumise efekte vähendatakse.

(Bellini et al., 2005)

5. Järeldused

Euroopa riigid on minevikus olnud immigratsioonile suhteliselt avatud, see on viinud linnade suurenenud multikultuursuse ja mitmekesisuseni. Praegused poliitikud peavad tasakaalustama positiivset toetust sellele protsessile, et kindlustada kultuurivahetusele vaatamata ühise kohaliku tunnetuse püsijäämine. Kultuuri "kunstlik lavastamine" turismi, festivalide ja avalike ürituste jaoks võib kultuurilist identiteeti tegelikult õõnestada, kui saadakse aru, et see on ainult majandusliku kasu saamiseks. Pidev loomise/hävitamise protsess, mis saadab majanduslikku kasvu, ja ehitatud keskkonna kasvav ühepalgelisus ähvardavad õõnestada linnade kultuurilist mitmekesisust. Keskkonnakoormuste ja kasvava turismi mõjud peavad olema paremini hinnatud ja juhitud. Kultuuripärandit tuleb kaitsta ja integreerida seda elavasse linna, et edendada linnaelanike

kultuurilist identiteeti ning kindlustada jätkusuutliku kultuuriturismi majanduslikku ja tööhõivelist kasu. (European Commission 2001)
Vajadus uurida kultuuripärandi konserveerimist ja kaitset väljub pelgalt kultuuriliste huvide piirest. Kuna umbes 80% eurooplastest elab linnades ning kultuuriomand asub peamiselt linna ja linnalähedastes keskkondades, saab enamiku inimeste elukvaliteet kultuuripärandi edendamise otsest kasu. Teisest küljest soosib kultuuriomandi konserveerimine ja säilitamine kohalikku ning regionaalset jätkusuutlikku arengut, luues töökohti, kultuuriturismi, kaubandust, teenuseid ja tööstust. (Patermann, 1999)

6. Bibliograafia

EURICUR (2003), The Impacts of Culture on the Economic Development of Cities. Preliminary Draft – Executive Summary, European Institute for Comparative Urban Research.

EURICUR (2005), European Institute for Comparative Urban Research, General information Kättesaadav aadressil: <http://www.euricur.nl/themes/culture.htm> (26.08.2005)

European Commission (2001), European City Visions: Defining Research Needs. Workshop Report, pp. 28, Brussels. Kättesaadav aadressil: http://www.cordis.lu/eesd/ka4/city_vision.htm

Patermann, C. (1999), Presentation of the City of Tomorrow and Cultural Heritage. 3rd European Commission Conference on Research for Protection, Conservation and Enhancement of Cultural Heritage, 22-24 September 1999, Santiago de Compostela (SP). Kättesaadav aadressil: <http://www.cordis.lu/eesd/src/patsan.htm>

Bellini E., Del Corpo B., Malizia W., Pinelli D. (2005), Economic Impacts of (Cultural) Tourism, PICTURE Position Paper (3), 4 pp. Kättesaadav aadressil: <http://www.picture-project.com>

Leidner, R., Bender, M. (2004), The European Tourism Industry. A multi-sector with dynamic markets. Structures, developments and importance for Europe's economy. European Commission, Brussel.

TURUNDUS JA TURUNDUSE VAHENDID

1. Sissejuhatus

Pärandit saab välja reklaamida mitmel viisil. Tavaliselt on sellesse kaasatud riiklikud organisatsioonid, mis esitlevad ja interpreteerivad turunduslikult enda valduses olevat ajaloolist omandit. Kõik asutused korraldavad neis ka mitmeid üritusi rahakogumiseks ja teadlikkuse suurendamiseks. Ürituste amplituuda on lai, kontserditest selliste sündmusteni nagu lahingusimulatsioonid või elava ajaloo huviringid. (European Heritage Network)

Reklaamist võib olla suur kasu ka hariduslike ning finantsiliste eesmärkide ja sihtide saavutamisel. Kui ollakse võimelised majutama suuremat hulka rahvast ning on pidev sissetulekumehhanism turismi näol, saab paik end reklaamida, et meelitada ligi lisakülastajaid ning suurendada sellega sissetulekuid jätkusuutlike operatsioonide tarbeks, juhtimisprobleemide lahendamiseks ning eesmärkide ja sihtide saavutamiseks. On mitmeid lihtsaid ning odavaid promotegevusi; juhtkond peab välja valima paiga võimetega kooskõlas olevad. Pealegi kattuvad paljud oskused ja materjalid nendega, mida kasutatakse interpretatsiooni programmide raames. (European Commission, 2001)

Inglismaal avaldab näiteks organisatsioon Inglise Pärandi¹ kogumikku, kuhu on koondatud üle 600 Inglise Pärandi Omandites² toimuva ürituse, ning osaleb aktiivselt enda hoole all olevate omandite turustamises. Inglise mälestistekaitse organisatsioon National Trust avaldab iga aprillikuu algul

¹ i.k. English Heritage

² i.k. English Heritage Properties

suuremate sündmuste nimekirja. Cadw', Wales'i ehitispärandi riikliku kaitseorganisatsiooni üks eesmärke on riigisekretäri haldusalas olevate iidsete monumentide küllastajate ligimeelitamine, teavitamine ja harimine, seda tehakse turunduse, esitlemise ja interpretatsiooni abil, süvendamaks Wales'i pärandi laialdasemat mõistmist ja hindamist. Neil on aktiivne publikatsioonide osakond, mis annab välja raamatuid, lendlehti ja muud materjali. 1997. aastal toimus Cadw' mälestistes üle 100 ürituse, aastatel 1999-2000 toimus nendes umbes 100 üritust. (European Heritage Network)

2. Kultuuripärandi paikade reklaamimise strateegiad

Rahvusvahelised reisijuhid turistidele on tasuta reklaam.

Reisijuhid on reisi plaanimisel populaarseks infoallikaks ning on kättesaadavad pea igas maailma piirkonnas ja riigis. Kuna reisijuhtides leiduv info muutub pidevalt, antakse regulaarselt välja täiendatud trükke ning tavaliselt on toimetajad nõus saadud infot tasuta avaldama. See on võimalus levitada laiale lugejaskonnale infot paiga ja kohalike atraktsioonide ning teenuste kohta.

Teine tänuväärne reklaamivariant on jagada infot reisiajakirjadele, ajalehtedele, raadiojaamadele ja internetti.

Reisiajakirjad ja ajalehed avaldavad turismiobjektide kohta infot tasuta, kohalik raadio ja televisioon suhtuvad selle edastamisele kui avaliku teenuse osutamisele. Kõik see on hea võimalus paiga tasuta reklaamiks. Lennukompaniide parda-ajakirjad jõuavad suure lugejaskonnani ning kuna neid antakse välja kord kuus või kvartalis, jäävad nad ringlusesse küllaltki kauaks. Paljusid väljaandeid saab lugeda ka interneti teel ning seega levib info ka selle elektroonilise meediumi kaudu.

Laia publikuni jõudmiseks võib levitada paiga kohta käivaid brošüüre.

Neid võib saata riiklikele turismiinfopunktidele või reklaaminfona reisikorraldajatele, ajalehtedele, ajakirjadele, raadio- ja telejaamadele ning jaotada hotellides. Paraku on – vastupidiselt muule promomaterjalile – brošüüride tootmine kallis ning selles

sisalduv info peab kehtima pikka aega. Enamik inimesi, kes brošüüri saavad, ka loevad seda. Ometi tuleb märkida, et uuringutekohaselt mõjutavad brošüürid pigem neid, kes ei ole veel reklaamitavas paigas käinud, kui neid, kes seda korduvalt külasthanud on.

Otsene kontakt reisikorraldajatega on kasulik võimalus nad paigast huvituma panna.

Reisikorraldajad otsivad pidevalt uusi atraktsioone, mida oma klientidele müüa. Korraldajad, eriti turismipaigas võimalikele tegevustele spetsialiseerunud ettevõtted, oskavad brošüüri või muud kohaliku kogukonna käivat infot väärtuslikult hinnata. Otsene kontakt väldib turismiagentuuride mõju ning suurendab positiivse vastukaja võimalusi.

Paiga atraktsioonide ja teenuste kohta käiva infopaketi koostamine võib kohalikele elanikele otsesest kasu tuua.

Kui paiga kultuuripärandiga seotud turismiprogrammi üks eesmärke on tuua tulu kohalikele elanikkonnale, on mitmekeelne kogukonda tutvustav materjal väärtuslikuks reklaamvahendiks. See juhatab külastajad ka naaberpaikade ning -atraktsioonideni, andes üksikasjaliku pildi sellest, mida piirkond pakub, nagu näiteks toitlustus, ostuvõimalused ja majutus. Selline informatsioon on eriti kasulik turismigrupiväliste külastajate ligimeelitamiseks. Infopakette peaks jaotatama võtmekohtades nagu suuremate linnade hotellid, riiklikud turismiinfopunktid ja välismaal asuvad saatkonnad. Internetiühenduse korral saab paketti levitada ka elektroonilisel teel. Juhendit saab kasutada ka kui külastajate soovitatava käitumise kindlustamise abivahendit, viidates kultuuri reeglitele ja tabudele ning headele loodushoiutavadele. Kogukond saab selle juhendi panna kokku koostöös paiga juhtkonnaga. Mõni kohalik MTÜ võiks pakkuda tasuta arvutiaega ja tõlketeenust. Reisijuhi müük – isegi, kui tegu on väga lihtsa juhiseiga – aitab katta hilisemaid paljunduskulusid. Alguseks piisab täiesti odavalt ja lihtsalt kopeeritavast 10-leheküljelisest reisijuhist. Selle koopiat peaks hoidma ka arvutis, et bukletti saaks vajadusel kergesti kaasajastada. Kui vaatamisväärsus muutub populaarsemaks, saab koostada detailsema reisijuhi, mille müügitulud katavad selle väljaandmiskulud.

Riiklikud turismiinfopunktid ja saatkonnad on tõhusad vahendid reklaammaterjalide tasuta levitamiseks.

Reisikorraldajate organiseeritud üritused sünnivad sageli koostöös riiklike turismiinfopunktide ja saatkondadega ning nad oskavad brošüüri ning igasugu kohaliku kogukonda puudutavat infot hinnata.

Pressipäeva korraldamine on efektiivne viis tutvustada paika meediale.

Pressipäeva võib sobitada paiga mõne kultuurilise tähtpäevaga või muuta see iga-aastaseks turismihooaega avavaks sündmuseks. Kaasata võiks reisikorraldajaid, hotelliomanikke ja valitsuseliikmed, kes kuuluvad paiga nõuandvasse kogusse. Nendel võtmetegelastel on tavaliselt pressikontakte ja nad võivad olla huvitatud, et meedia nende tegemisi või äriprojekte kajastaks. Riiklikud turismibürood organiseerivad vahel tutvumisreise reisikirjade kirjutajaile, kelle kulud katab valitsus või mõni suur turismiettevõtte. Paiga kaasamine tutvumisreisi projekti ei ole lihtne, kuid reklaammaterjalidega võiks pöörduda turismindusega tegeleva valitsusasutuse või mõne hotelliketi poole. Kui väljastpoolt finantsabi loota ei ole, võivad kohapealsed otsustajad rahalist tuge pakkuda või seda suurendada. Kohalikud ärimed on valmis kulutama pressipäevale rohkem aega ja ressursse, kui kohale on kutsutud ka välismaine ajakirjandus. Rahvusvahelise meedia tutvumisviisid on märksa edukamad, kui kutsutud ajakirjanike huvid langevad kokku koha peal pakutavate tegevustega nagu näiteks teater või meremaitse. Sobivate ajakirjanike väljasõelumisel on abiks nende avaldatud artiklid rahvusvahelises ajakirjanduses.

(Pedersen, 2002)

SOOVITATAVAD TEGEVUSED

1. Kirjelda üldiselt reklaamikampaaniat

- Vaata üle poliitika sihid ja juhatuse eesmärgid, tee kindlaks, kuidas konkreetne turusegment või grupp sihtkohti valib ja reise broneerib.
- Kontrolli üle paiga turismipotentsiaal ning teosta SWOT-analüüs. Aruta nõuandva kogu ja teiste kontaktisikutega läbi, kuidas oleks kõige parem nendele turgudele reklaammaterjal koostada ja kuhu see saata.

2. Võta ühendust reisijuhtide toimetajatega

- Võta eeskujuks näidiskiri, mille leiad Maailmapärandi Kohalike Haldajate praktilisest käsiraamatust³.
- Pane kirja või elektronpostiga kaasa ka eraldi infoleht.
- Hoi aadresside nimekiri alles ning saada tavalise või elektroonilise postiga igal aastal laiali uued materjalid.

3. Koosta brošüür

- Kirjelda kogukonna teenuseid ja atraktsioone.
- Pane see kõikidele postitustele kaasa.
- Pane brošüür hotellidesse ja külalistemajja välja.

4. Kirjuta kogukonda puudutav reisijuhend

- Kirjelda üldiselt kogukonna poolt pakutavaid teenuseid igale reisiru segmendile.
- Avalda ainult täpset ja õiget informatsiooni.
- Saada üks eksemplar elektroonselt ja/või tavapostiga reisijuhtide, ajakirjade ja ajalehtede toimetajatele ning reisikorraldajatele.

5. Võta ühendust reisikorraldajatega

- Saada professionaalsetele reisikorraldajatele elektroonselt ja/või tavapostiga reklaammaterjal, pane kaasa selgitav kiri, infoleht, brošüür ja reisijuht.
- Võta ühendust tähtsamate teenusepakkujatega ja teadlastega, kes koha peal või läheduses uuringuid teostavad, ning teavita neid pakutavatest tegevustest.
- Otsi kontakti naaberkogukondade restoranide ja külalistemajade omanikega, et leppida kokku visiidil olevatele reisikorraldajatele tasuta toitlustuse või majutuse pakkumises.

6. Võta ühendust reisiajakirjade, ajalehtede, TV ja raadio toimetajatega

- Kirjuta pressiteade ning selgitav kiri.
- Saada materjal faksi või elektronposti teel ning ka tavapostiga.

7. Saada artikkel lennufirmade parda-ajakirja

- Võta ühendust lennufirma kohaliku bürooga.
- Keskendu lennufirmadele, mis teenindavad Põhja-Ameerika ja Euroopa sihtkohti.
- Kirjuta inimlikku huvi tekitavaid lugusid.
- Korralda pressireis, kutsudes sinna need pressiliikmed, kel on paiga vastu eriline huvi.
- Saada välja ametlik kutse.
- Palu, et mõni kohalik nõuandva kogu teenusepakkuja need kohad üle helistaks.

(Pedersen, 2002)

³ *i.k.* Practical Manual for World Heritage Site Managers

3. Järeldused

Kultuuripärandi turustamine on soovitatav, et jõuda majandusliku kasuni ning saavutada konserveerimise eesmärke ja puhkevõimaluste kättesaadavust. Brošüüride levitamine on kultuuripärandi reklaamimise üks olulisemaid turundusnõkse. Kuna nende eesmärk on ligi meelitada võimalikult palju võtmekülalisi, peavad brošüürid olema atraktiivsed ning sisaldama häid fotosid. Teine tähtis aspekt on hea logo väljatöötamine, kuna seda peetakse kvaliteedi märgiks. Internetti võin pidada odavaks ja efektiivseks turunduskanaliks just tänu tema ligipääsetavusele.

4. Bibliograafia

European Commission (2001), European City Visions: Defining Research Needs, Workshop Report. pp. 28, Brussels.

Kättesaadav

aadressil:

http://www.cordis.lu/eesd/ka4/city_vision.htm

European Heritage Network, General information.

Kättesaadav aadressil: <http://www.european-heritage.net>
(26.08.2005)

Pedersen, A. (2002), Managing Tourism at World Heritage Sites: a Practical Manual for World Heritage Site Managers. World Heritage Manuals 1. pp. 96, UNESCO World Heritage Centre, France. Kättesaadav aadressil:

http://whc.unesco.org/documents/publi_wh_papers_01_en.pdf

MILJÖÖVÄÄRTUSLIKUD INITSIATIIVID

1. Sissejuhatus

Euroopa vanal kontinendil on tänu pikale ajaloole märkimisväärselt rikkalik valik ajaloolisi ehitisi, mis on majanduslike ja sotsiaalsete tingimuste vahetumise tõttu muutnud pärandi sageli kohustuseks. Arhitektuurilise või ajaloolise huvi keskmes olevaid ehitisi kummitavad ülalpidamiskulud, uuendamise rahaline koorem, nõudlus linnaarenduse järele, teedeprogrammid ning muud taolised faktorid. (Cullingworth & Nadin, 2002). Tihti ei teadvustata ajaloolise paiga majandusliku kasu potentsiaali või siis ei saa konserveerimis- ning arendusplaanide ellu viia ehitiste hooletussejätetud või rikutud seisundi tõttu ning investeerimisvajaduse ja puuduliku avaliku toetuse tõttu. Niisiis on vaja korralikku pärandiobjektide ja konserveeritavate paikade nimistut ning algatuse formuleerimist, nagu ka nende projektide subsideerimist ja rahastamist, mille eesmärgiks on pärandipaikade konserveerimine ja taas kasutuselevõtt ühiskonna majandusliku kasu eesmärgil.

2. Konserveeritava paiga konserveerimine ja tähistamine

Vastupidiselt säilitamisele, mis eeldab originaalobjekti muutumatul kujul hoidmist, hõlmab konservatsioon muutusi ning isegi täiustamist. Et kindlustada vana ehitise konserveerimise majanduslikku baasi, tuleb sageli otsida uusi kasutusvõimalusi. Küllaltki võimatu on konserveerida kõiki ehitisi hinda arvestamata ning tihti tuleb teha kompromiss vana väärtuslikkuse ja uue

vajaduste vahel. (Ross, 1991) Niisiis on vanade objektide uued kasutusviisid konserveerimise põhifaktoreiks ning nendega arvestatakse omakorda pärandi planeerimises.

Konserveeritava Ala ametlik definitsioon Ühendatud Kuningriigi 1990. aasta planeerimisseaduse¹ järgi on "erilise arhitektuurilise või ajaloolise huvi objektiks olev ala, mille karakterit või välimust soovitakse säilitada või täiustada". Kohaliku planeerimisega tegeleva võimuorgani ülesanne on nende alade hindamine, mis selle definitsiooni alla mahuvad, ning nende tähistamine Konserveeritava Alana. Standardseid kriteeriume tähistatavate alade jaoks ei ole. Selleks võib olla ehitiste rühm, vabaõhualad, puud, ajaloolised tänavate mustrid, asulate rohealad või muud ajaloolist või arheoloogilist huvi pakkuvad jooned. Pigem püüab konserveeritav ala säilitada piirkondade iseloomu kui konkreetseid ehitisi. Kui konserveeritav ala on tähistatud, peab kohalik planeerimisega tegelev võimuorgan looma skeemi/algatuse ala täiustamiseks. Kohalik võim nõuab seaduse järgi selle skeemi väljatöötamist ning see peab olema kättesaadav ka avalikuks diskussiooniks (Great Yarmouth Council).

3. Milles seisnevad miljöövärtuslikud initsiatiivid?

Pärand viib konserveerimise idee veel kaugemale, kaasates konserveeritud ala kasutusvõimalused ning pöörates tähelepanu ka konserveerimise majanduslikule potentsiaalile. See kujutab endast ajaloolisi ehitisi ja paiku kui kaupu, millega kaubeldakse, mis pakitakse ja turustatakse. (Cullingworth & Nadin, 2002) Pärandi initsiatiiv koosneb hindamisest, selekteerimisest, interpreteerimisest ning mineviku ekspuuteerimisest (Larkham & Lodge, 1999).

Miljöövärtuslikud initsiatiivid (MVI) on programmid, mille eesmärgiks on taastada linnade ja keskuste ajaloolist keskkonda, see toimub kohalike, regionaalsete ja riiklike organisatsioonide koostöös. Programmide eesmärk on jätkusuutliku konserveerimise elluviimine linnapiirkondades, tõstes parandustööde standardeid seal, kus turg ei ole seda suutnud teha, ning elustades uusi

¹ i.k. UK Planning Act of 1990

kasutusviise ja tuues uut hingust piirkondadesse, mis on kaotanud oma traditsioonilise majandusliku baasi.

MVI skeem pakub rahalist toetust ajalooliste linnaalade üldistele ja suunatud parandusprogrammidele, taas kasutuselevõtule ja täiustamisele. Skeemi peaesmärk on võimaldada ajalooliste linnaalade eriliseks arhitektuurseks karakteriks olevate ehitiste jätkuv elujõuline kasutus, pidades kõrgeimaks prioriteediks ajalooliste ehitiste parandamist ning võttes mahajäetud ja alakasutatud ajaloolised ehitised uuesti kasutusse (Cligman, 2003).

4. Kuidas initsiatiive rahastada?

Sõltuvalt riigist tegelevad pärandiplaneerimise ja vajamineva raha kogumisega erinevad administratiivsed struktuurid. Ajaloolise keskkonna haldamise eest vastutavad erinevad organisatsioonilised tasandid: valitsusüksused ja täidesaatvad asutused, nõukogud, komisjonid ja muud erinevad esindused ning finantsasutused.

Euroopa Liidu tasemel on rahalisi vahendeid, mis tagavad ehitispärandi konserveerimise. Teadus- ja arendustegevuse 5. raamprogrammis tehnoloogiaarenduse ja tutvustamise kohta² on väga tähendusrikas teema "Homne linn ja kultuuripärand". Põhiküsimuseks on ehitispärandi jätkusuutliku kaitse, konserveerimise ja haldamise parim viis ning selle integratsioon kaasaegsesse urbanistlikku konteksti. Euroopa Regionaalse Arengufondi³ eesmärk on vähendada ebavõrdsust regioonide või ühiskonna gruppide vahel, see fond võib olla sobivate alade ajalooliste ehitiste taastamisprojektide finantsallikas (Drury, 2001). Suurbritannia ja Põhja-Iirimaa Ühendkuningriigis tulevad rahalised vahendid näiteks peamiselt Pärandi Loteriifondist⁴ ja Riiklikust Pärandifondist⁵. Esimene neist loodi 1994. aastal eesmärgiga eraldada raha väga erinevatele projektidele Inglismaa, Põhja-Iirimaa, Šotimaa ja Wales'i nii kohaliku, regionaalse kui rahvusliku pärandi tarvis. Jagatav raha koguneb riiklikul Hea Eesmärgi loteriil

² *i.k.* Technology Development and Demonstration framework programme

³ *i.k.* European Regional Development Fund (ERDF)

⁴ *i.k.* Heritage Lottery Fund (HLF)

⁵ *i.k.* National Heritage Fund (NHF)

ning sellega finantseeritakse kogu pärandit, sealhulgas ehitisi, muuseume, looduspärandit ning keele- ja kultuuritraditsioonidega seotud pärandit (Heritage Lottery Fund).

Miljööväärtuslike initsiatiivide skeemide puhul – esitatuna nagu finantseerimisavaldus HLFile – on nõutav, et nad (Cligman, 2003):

- tegeleks määratud piirkonnas mitmete töödega erinevate ehitiste, struktuuride või paikade juures
- kaasaks kohaliku kogukonda
- tooks kasu nii laiemale kogukonnale kui ka neile, kes rahalist abi saanud omandisse otseselt puutuvad.

Fondid nagu HLF ei püüa konserveerimise initsiatiivide edendamise ja toetamisega mitte ainult jõuda konserveerimisest saadud kasuni, vaid sihivad ka otsest avalikku tulu, edendades taastamistöid, turismi, esitades väljakutseid sotsiaalsele kõrvalejätusele ning leevendades sotsiaalseid puudujääke. Pärandi initsiatiivide põhilised hinnangukriteeriumid on (Johns, 2001):

- Projekti tähtsus pärandi jaoks
- Konserveerimisest tulenev kasu projektis, k.a. konserveerimise plaan
- Projekti juurdepääsu kasu inimestele (füüsiline või intellektuaalne)
- Avalik lisatulu
- Disaini kvaliteet ja projekti materjalid
- Finantsilised nõudmised ja elujõulisus
- Taotleja organisatsiooni tugevus ja selle võime projekti hallata

5. Rahvusvaheliste organisatsioonide roll

Pärandi konserveerimisega tegelemise käigus on mitmed rahvusvahelised organisatsioonid pannud paika järgneva: Konventsioonid, mis on loodud organisatsioonide poolt valitsustevahelise koostöö käigus ning on seadusjärgselt seotud riigiga, mis nad ratifitseerib; Soovitused, mis on sarnaste

organisatsioonide poolt koostatud, kuid rõhutavad nõuandvat ning hea tava poolt; Hartad, mis on tavaliselt välja töötatud valitsusväliste organisatsioonide poolt (MTÜd) nagu ICOMOS, mille jõud on pigem moraalne kui õiguslik, kuid sellegipoolest märkismiväärne (Drury, 2001). Need organisatsioonid edendavad ja/või toetavad pärandi initsiatiive finantsvahenditega, parendavad kultuuripärandi kohta käiva info levitamist ja konserveerimise tehnoloogiad ning korraldavad erinevaid konserveerimise koolituskursusi.

ÜLEMAAILMSED ORGANISATSIOONID

UNESCO – ÜRO Hariduse, Teaduse ja Kultuuri organisatsioon⁶

Asutati aastal 1945 ning asub Pariisis. Alates Nuubia mälestiste päästmise kampaaniast 1960ndail on töötanud rahvusvahelise solidaarsuse loomise nimel, kaitsmaks meie pärandit. Seostatakse enim 1972. aasta Maailma Kultuuri- ja Looduspärandi Kaitse Konventsiooniga, milles on määratud 'universaalse kultuurilise väärtusega' 'Maailma Pärandipaigad'. UNESCO vastutab ka (Haagi) Kultuurivarade Kaitse Konventsiooni eest relvakonflikti korral⁷ (1954) ning ebaseaduslikku kultuurivarade liikumist puudutavate konventsioonide eest (sh UNIDROIT). Parasjagu püüab välja töötada veealuse pärandi kaitse konventsiooni.

Interneti lehekülg: www.unesco.org

ICCROM – Kultuurivarade Säilitamise ja Restaureerimise Uurimise Rahvusvaheline Keskus⁸

See on Roomas asuv 1956. aastal loodud valitsustevaheline asutus. Pakub tehnilist ekspertnõu Maailma Pärandi nimekirjas olevate paikade

⁶ *i.k.* United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization

⁷ *i.k.* (Hague) Convention for the Protection of Cultural Property in the Event of Armed Conflict

⁸ *i.k.* International Centre for the study of the Preservation and Restoration of Cultural Property

konserveerimisel ning restaureerimistehnikate õpetamisel. On koostanud rahvusvahelise konserveerimise koolituskursuste andmebaasi.

Interneti lehekülg: www.iccrom.org

ICOMOS - Rahvusvahelise Mälestiste ja Mälestisalade Kaitse Nõukogu⁹

Tegu on Pariisis paikneva valitsusvälise organisatsiooniga, mis on pühendatud maailma ajalooliste mälestiste ja mälestisalade konserveerimisele. Loodi aastal 1965, et edendada Mälestiste ja Mälestisalade Konserveerimise ja Restaureerimise harta¹⁰ – 'Veneetsia harta' – vastuvõtmise järgselt konserveerimistehnikaid ja doktriini. Tänapäeval on sel rahvuskomisjonid rohkem kui 90 riigis, sh Ühendatud Kuningriigis, liikmeks saavad need, kel konserveerimisalane ametikvalifikatsioon.

See organisatsioon on UNESCO põhiliseks nõuandjaks pärandi konserveerimisse puutuv, sealhulgas ka kultuurivarade hindamise osas, mis on esitatud Maailma Kultuuripärandi nimekirja kandmiseks. ICOMOS püüab luua rahvusvahelisi standardeid kultuurikeskkonna säilitamise, restaureerimise ja haldamise jaoks. Mitmed neist on kuulutatud sektorispetsiifilisteks hartadeks, näiteks ajalooliste aedade ja maastike (Florence, 1982), ajalooliste linnade ja linnaalade (Washington, 1987), arheoloogilise pärandi (1990) ja veealuse kultuuripärandi puhul (1996). Rahvusvahelise Koolituskomisjoni¹¹ eesmärgiks on paika panna ja edendada konserveerimisalase koolituse standardeid ning sellealase rahvusvahelise koostöö ja vahetuse taganttõukamine.

Interneti lehekülg: www.icomos.org

⁹ *i.k.* International Council on Monuments and Sites

¹⁰ *i.k.* Charter for the Conservation and Restoration of Monuments and Sites

¹¹ *i.k.* International Training Committee (CIT)

EUROOPA ORGANISATSIOONID

EUROOPA NÕUKOGU

See on Strasbourg'is asuv valitsustevaheline organisatsioon, mis on 1949. aastal loodud, selleks et saavutada suurem ühtsus oma liikmete vahel, selleks et kaitsta ja realiseerida oma ühise pärandi ideaale ja põhimõtteid ning hõlbustada nende majanduslikku ja sotsiaalset progressi. Tema põhiroll on demokraatia, inimõiguste ja õigusriigi tugevdamine liikmesriikide kaudu ning Euroopa ühise kultuuripärandi hoidmine selle mitmekesisuses.

Euroopa Nõukogu otsustav organ on liikmesriikide (Välis)Ministrite Komitee, mida nõustavad Parlamentaarne Assamblee (Konsultatiivassamblee – *tõlkija märkus*) ning erialased komisjonid. Sinna hulka kuulub Kultuurialase Koostöö Nõukogu¹², mis vastutab Euroopa Kultuurikonventsiooni (1954) puutuva tegevuse eest. CDCC'd toetavad tänapäeval neli spetsialiseerunud komiteed, nagu näiteks Kultuuripärandi Komitee¹³, ja *ad hoc* töögrupid.

Kultuuripärandi Komitee vastutab Euroopa Arhitektuuripärandi Kaitse Konventsiooni (Granada, 1985) ja Arheoloogiapärandi Kaitse Euroopa Konventsiooni jälgimise eest (Valletta, Malta, 1992, originaali redigeerimine 1969). Euroopa Maastike Konventsiooni mustand on parasjagu läbivaatamisel, see ühendab nii linna- kui maapiirkondade haldamise kultuurilisi ja keskkondlikke huve ning rõhutab avalikkuse kaasamise olulisust. Viimase 30 aasta jooksul on koostatud 20 soovitus ja resolutsiooni väga erinevate kultuuripärandi küsimuste kohta, teemade ring on lai: pärandi rahastamine, 20. sajand ja industriaalpärand, planeerimine katastroofi piirkonnas, dokumentatsioon, haridus ja mobiilsed kultuurivarad. 1975. aastal oli Euroopa Nõukogu vastutav Euroopa

¹² i.k. Council for Cultural Co-operation (CDCC)

¹³ i.k. Cultural Heritage Committee (CC-PAT)

Arhitektuuripärandi Aasta korraldamise eest. 25 aastat hiljem, septembris 1999, lanseeris ta aastase kampaania Euroopa: Ühine Pärand. Selle eesmärk on arendada suuremat teadlikkust ajaloolise keskkonna ning selle edasiantavate väärtuste kohta ning potentsiaali kohta panustada sotsiaalsesse sidusususse, demokraatlikku ühiskonda ja jätkusuutlikku arengusse. Käimas on mitmeid haridus- ja osalusprogramme. Tähelepanuväärseimad on neist Euroopa Pärandi Päevad: 1998. aastal toimus 41 riigis enam kui 19 miljonit külastust ajaloolistesse ehitistesse ja paikadesse, millest enamus tavaliselt publikule avatud ei ole. Euroopa maades arendatakse pärandiga seotud õigusaktide ja poliitika võrdlevat andmebaasi European-Heritage.net.

Interneti leheküljed: www.coe.int;
www.European-Heritage.net

EUROOPA LIIT (EL)

Asub Brüsselis, sai alguse Rooma lepinguga (1957). EL sai formaalse 'kompetentsi' kultuuriasjades alles 1993. aasta Maastrichti lepinguga, mis tutvustas muuhulgas uue ELi tegevuse eesmärgina 'panustamist liikmesriikide kultuuride õitsengusse'. EL võib pakkuda 'abi kultuuri ja pärandi konserveerimise edendamises' ja peaks püüdma '(tuua) ühist kultuuripärandit esiplaanile'. Toetused arhitektuurilise konserveerimise 'pilotprojektidele', nagu ka koolitused ning kultuurisündmused, on siiani olnud üsna tagasihoidlikud, viimati oli see päevakorras Raphaeli programmi raames. See on siiski alates 2000. aasta jaanuarist asendatud ainsa 'kogu kultuurialase koostöö spektrit katva' raamprogrammiga Kultuur 2000. Hoolimata algse informatsiooni näivast rõhuasetusest kaasaegsele loominguks kunstile, puudutab programm kahtlemata ka kultuuripärandit. Sel väärrib kindlasti kaasaegsete teemadega sammu pidada ning ootab ettepanekuid.

Ühendkuningriigis on ametlik Kultuuri Kontaktpunkt,

EUCLID International, mis julgustab ja abistab edukate avalduste tegemist ELi kultuuriprogrammidele nagu Kultuur 2000.

Teised Euroopa Liidu programmid, mis keskenduvad põhiliselt näiteks haridusele ja koolitusele, tehnoloogiale ja regionaalsele arengule, võivad jagada toetust ehitispärandi konserveerimisel. Teadus- ja arendustegevuse 5. raamprogrammis (uuringud, tehnoloogia areng ja tutvustamine) on iseäranis oluline teema "Homme linn ja kultuuripärand". Põhiküsimuseks on ehitispärandi jätkusuutliku kaitse, konserveerimise ja haldamise parim viis ning selle integratsioon kaasaegsesse urbanistlikku konteksti. Euroopa Regionaalse Arengufondi¹⁴ eesmärk on vähendada ebavõrdsust regioonide või ühiskonna gruppide vahel, see fond võib olla sobivate alade ajalooliste ehitiste taastamisprojektide finantsallikas.

Interneti leheküljed: www.europa.eu.int;
www.euclid.co.uk

EUROPA NOSTRA

Asub Haagis, rajatud aastal 1963. Tegu on katuseorganisatsiooniga, mis koondab üle 200 pärandialaga seotud MTÜd, 100 kohalikku ja regionaalset asjatundjat ja umbes 1000 individuaalliiget 35 Euroopa riigist. 1991. aastal ühines Rahvusvahelise Kindluste Instituudiga¹⁵ Europa Nostra peaesmärk on Euroopa arhitektuuri- ja looduspärandi kaitse ja tugevdamine ning kõrgete arhitektuuristandardite edendamine tundlikel aladel. Europa Nostra korraldab igal aastal auhinnakonkursi, mille tulemusel saavad medalid ja diplomid kuni 40 projekti, mis on andnud silmapaistva panuse Euroopa arhitektuuri- ja looduspärandi konserveerimisse ja edendamisse. Sobivad projektid on:

- ehitiste restaureerimine
- vanade ehitiste kohandamine uute

¹⁴ i.k. European Regional Development Fund (ERDF)

¹⁵ i.k. International Castles Institute

kasutusviisidega nende algupärast iseloomu rikkumata

- parkide, aedade ja suuremate kultuurimaastike restaureerimine ja konserveerimine
- uus sümpaatne ehitus konserveeritavates ning eriti looduskaunites paikades.

Interneti lehekülg: www.europanostra.org

(Drury, 2001)

6. Miljööväärtuslike initsiatiivide näited

Drapersi külade miljööväärtuslik initsiatiiv

Põhja-Iirimaaal Derry maakonnas asuvad Draperstown ja Moneymore, mis on ehitatud osana Ulsteri istandusest, on nimetatud Põhja-Iiri Keskkonnaministeeriumi poolt konserveeritavaks alaks.

Pärandiala: Ajaloolised ehitised ja mälestispaigad

Kasu: Töökohtade loomine, asulate välimuse ja imidži parendamine, usukogukondade (katoliiklased/protestandid) suhete parandamine

Taust: Kuigi koloniaalilandus ei olnud mõeldud usukampaaniaks katoliiklaste vastu, õhutas see siiski katoliiklaste vimma protestantide vastu ning aitas ilmselgelt kaasa kogukonna vaenulikule jagunemisele, mis on hiljem põhjustanud Põhja-Iirimaaal arvukaid konflikte. Kaks kogukondlikku organisatsiooni (majanduse taastamisega tegelev mittetulunduslik organisatsioon Workspace ning Moneymore'i Pärandifond) tundsid muret mitmete mahajäetud ja viletsate ehitiste pärast asulates ning leidsid, et mõlema küla välimust saaks mitmeti parandada. Nii paljude ehitiste mandumine tuleneb kohalikust majanduslikust allakäigust ning investeeringute puudumisest. Nende hoonete pörandapind oli selgelt alakasutatud.

Konserveeritavad objektid: Projekt puudutas mõlema küla mitme ajaloolise ehitise restaureerimist: vana kohtumaja ja selle kellatorn; mõis, kunagise istanduseomaniku suur residents; endine koolimaja Orange Hall; Draperstowni viljaait (Corn Store), mis oli algselt ehitatud kohalike kaupmeeste majutamiseks istandusperioodil. Samuti parandati arhitektuuridetailide restaureerimisega mitmeti tänavate üldilmet. Paljud hooned olid tühjad ning lagunemas. Pärast renoveerimistöid anti need ehitised kogukonna ja kaubanduse teenistusse.

Tulemused: Projekt muutis mõlema asula välimust ning andis suure tõuke kogukondade enesehinnangule ja -kindlusele. MVI projekti lõppedes oli loodud umbes 25 töökohta; need töökohad asuvad hoonetes, mis võeti pärast restaureerimist kaubanduslikus või avalikus funktsioonis taaskasutusse (nt kontoriruumid, kõrts). Projekt parendas ka usukogukondade suhteid Derry maakonnas. Draperstown on peamiselt katoliiklik, Moneymore protestantlik. MVI kaudu tekkinud sidemed kahe linna vahel viisid nende elanike sagedasemate kontaktideni ning mõistmiseni, et nad jagavad ühist ajalugu ja pärandit.

(Heritage Lottery Fund - Case Studies)

Mull of Galloway külustuskeskus

Šotimaa lõunatipus paiknevas Mull of Galloway's asub 18. sajandi algusest pärinev Robert Stevensoni projekteeritud majakas ning see on erilist teaduslikku huvi pakkuv paik.

Selle initsiatiivi eesmärk oli pakkuda külastajatele põhiteenuseid, mis tähendas lisaks tualettide olemasolule ka paiga unikaalse looduspärandi ning inimese ja Mull of Galloway vastasmõju ajaloo interpreteerimist.

Projekti üldjuhtimise ja kooperasiiooni eest vastutas Solway Pärand¹⁶ ning selle edendamise taga seisis koostööpartneritena Dumfries'i ja Galloway Nõukogu¹⁷, Šoti Looduspärand¹⁸, Lõuna-

¹⁶ *i.k.* Solway Heritage

¹⁷ *i.k.* Dumfries and Galloway Council

¹⁸ *i.k.* Scottish Natural Heritage

Reini Kogukonna Arengufond¹⁹, Šoti ettevõtte Dumfries ja Galloway, Põhjapiirkonna Tuletornide Juhatus²⁰, Kuninglik Linnukaitseselts²¹ ja Solway Pärand.

Interpretatsiooni esitamise kulgu juhtis ettevõtte ökoloog, maastikuarhitekt koordineeris välitöid ja ligipääsu, arheoloog uuris arheoloogilisi jäänuseid, arhitekt tegeles ehitise eskiisi ja lühikirjeldusega. Arhitektuuri- ja interpreteerimistöö tarvis kasutati konsultante.

(Solway Heritage)

7. Bibliograafia

Cligman, J. (2003), Renewing the heart of our historic towns and cities. Kättesaadav aadressil:
<http://www.buildingconservation.com/articles/thi/thi.htm>

Cullingworth, B., Nadin, V. (2002), Town and Country Planning in the UK. Chapter 8: Heritage Planning, Taylor & Francis Group, Routledge.

Drury, P. (2001), The Role of International Organizations. Kättesaadav aadressil:
<http://www.buildingconservation.com/articles/orgs/orgs.htm>

Great Yarmouth Council, General information. Kättesaadav aadressil:
http://www.great-yarmouth.gov.uk/heritage_arts_and_culture/conservation_-conservation_areas.htm (26.08.2005)

Heritage Lottery Fund. General information. Kättesaadav aadressil:
<http://www.hlf.org.uk/English/AboutUs/> (26.08.2005)

¹⁹ *i.k.* South Rhins Community Development Trust

²⁰ *i.k.* Northern Lighthouse Board

²¹ *i.k.* Royal Society for the Protection of Birds (RSPB)

Heritage Lottery Fund. Case studies. Kättesaadav aadressil:
<http://www.hlf.org.uk/English/HowToApply/OurGrantGivingProgrammes/TownscapeHeritageInitiative/THIcasestudies.htm>
(26.08.2005)

Johns, C. (2001), Heritage Lottery Fund Applications.
Kättesaadav aadressil:
<http://www.buildingconservation.com/articles/grants/heritage.htm>

Larkham, P.J., Lodge, J. (1999), Do Residents Understand What Conservation Means? Working Paper Series no.71, Birmingham University of Central England.

Ross, M. (1991), Planning and the Heritage. London, Spon.

Solway Heritage. General information. Kättesaadav aadressil:
<http://www.solwayheritage.co.uk/casestudies.asp> (26.08.2005)

AVALIKU JA ERASEKTORI PARTNERLUSE EDENDAMINE

1. Sissejuhatus

Avaliku ja erasektori partnerlus (AEP) on avaliku ja erasektori koostöö, mille eesmärgiks on projektid või teenused, millega tavaliselt tegeleb avalik sektor. AEP protsess tunnistab, et nii avalikul kui erasektoril on teise ees mõnede ülesannete täitmisel mõningad eelised ning avalikke teenuseid ja infrastruktuuri saab parimal viisil tagada siis, kui mõlemad sektorid tegelevad sellega, mida nad kõige paremini oskavad.

Erasektori uuenduslikkuse ning tehnoloogilise, finantsilise ja haldusliku asjatundlikkuseni saab jõuda, kasutades AEP lähenemisviisi projektides, mille eest tavaliselt vastutab kohalik võim. AEP on teine osa üldisemas liikumises avalike teenuste ning omavalitsuste kaasajastamise poole, see toob kaasa suurema tootlikkuse ja efektiivsuse ning viimaks ka kvaliteetsema klienditeeninduse (DOEI, 2005).

2. AEP karakteristikud

Iiri Keskkonna, Pärandi ja Kohaliku Omavalitsuse ministeerium on määranud avaliku ja erasektori partnerluse korralduse või projekti võtmekarakteristikud, milles sisalduvad:

- jagatud vastutus projektis, seejuures võtab erasektor märkimisväärse riski;
- avaliku sektori pikaajaline kohustus kvaliteetsete avalike teenuste osutamisel tarbijatele, mis toimub lepinguliste kokkulepete kaudu erasektori operaatoritega;

- parem hinna ja kvaliteedi suhe ning optimaalne riskijaotuvus, näiteks erasektori juhtimisalase, tehnilise, finantsilise ja innovaatilise kompetentsuse kasutamine kogu projekti vältel ning avaliku ja erasektori partnerite oskuste vahetamine.

3. AEP eesmärgid ja tulu

AEP eesmärkide määramine ja konkreetsete projektide eeldatava tulu kindlakstegemine annab kindlustunde, eriti neile, kellele need projektid mõeldud on, näiteks kohalikele kogukondadele. Need eesmärgid ja tulud on järgmised (DOEI, 2005):

- kiire, efektiivne ja tasuv projektide läbiviimine;
- parim hinna ja kvaliteedi suhe maksumaksjale *inter alia* optimaalse riskiülekanne ja riskijuhtimise kaudu;
- lisaväärtuse loomine avaliku võimu ja erasektori sünergia kaudu, eriti avaliku ja erasektori oskuste, teadmiste ja kogemuste vahetamise abil;
- mahupiirangute ja pudelikaelaefekti leevendamine majanduses tööjõu ning kapitaliressursside kõrgema produktiivsuse kaudu projekti läbiviimisel;
- vastutus kvaliteetsete avalike teenuste loomise ja osutamise eest;
- avalike teenuste uuenduslikkus ja mitmekesisus.

4. Osanikud

Arvesse tuleb võtta kõikide kultuuripärandi kaitse ja edendamisega seotud osanike olulisust. Lisaks valitsusele tuleb kultuuripärandi hea haldamise ja säilitamise jätkusuutlike strateegiate arendamisel ja rakendamisel kindlustada ka järgnevate osaliste kaasatus (Cultural Heritage, 2004):

- (1) Erasektor, mis ei ole ainuüksi turul osaleja, vaid otsustav ka üldisemas jätkusuutliku arengu kontekstis;
- (2) Tsiviilühiskond, kuhu kuuluvad ka kunstnike ning intellektuaalide ühingud, mille seotus ja aktiivne kaasatus mängivad

kultuuripärandi potentsiaalis suurt rolli ning on faktoriks parima, kahepoolset kasuliku kasutusviisi määramisel;

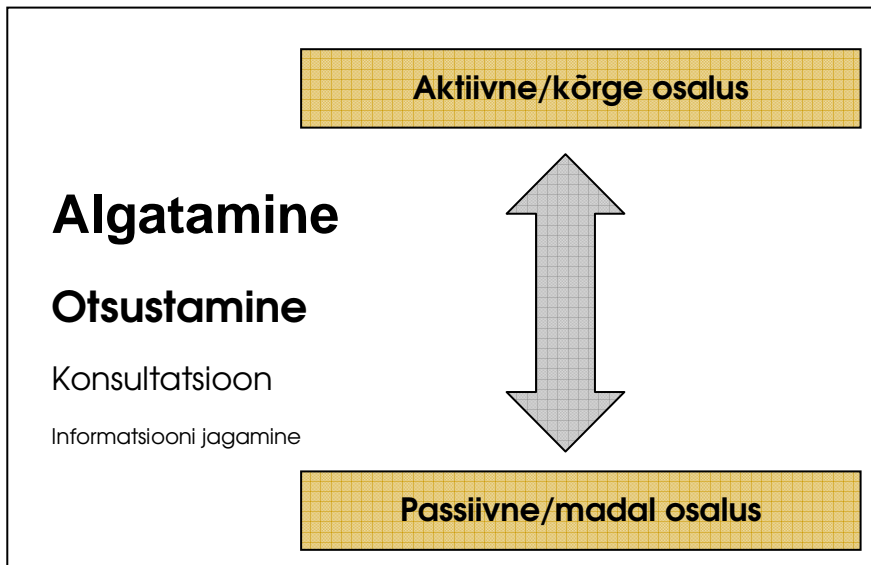
- (3) Rahvusvahelised ja regionaalsed institutsioonid/organisatsioonid, millel on võtmeroll kultuuripärandi loomimises piirkondlikku stabilisatsiooni ja arenguprotsessi ning mis teevad seotud initsiatiivide defineerimiseks ja rakendamiseks vajalikud ressursid kättesaadavaks.

5. Osaluslähenedamine avalikele partnerlustele

Euroopa Komisjoni poliitika peab osalust ja kohalikku omandust arenguprogrammides ja -projektides asjakohasuse, efektiivsuse ja jätkusuutlikkuse kindlustamiseks fundamentaalseks. On mitmed võrdsed võtmeküsimused, mis aitavad edendada ja lihtsustada avalikku osalemist projektis.

Volitamise koosneb tasakaalustatumast/õiglasemast võimujaoituse sisseadmisest, läbiviidud projekti puudutava teadlikkuse ja teadmiste suurendamisest ning avalike huvigruppide tegutsemise toetamisest. Nende komponentide rakendamine võimaldab rahvale suuremat kontrolli oma tuleviku üle. See nõuab muidugi harjutamist. Võimekuse kasvatamine läbi inimeste julgustamise oma asju ise plaanida ja juhtida ei anna neile mitte ainult selle konkreetse kogemuse, vaid viib ka jätkusuutlikumate tulemusteni, mis rahuldavad enam nende vajadusi.

Kui inimestel on arendustegevuses tõeline osa ning nad on aktiivselt kaasatud otsustamisprotsessi, on nad nõus võtma ka rohkem kohustusi ning jagatud eesmärkideni on lihtsam jõuda. Tootlikkus näitab, millisel tasemel püstitatud eesmärkideni jõutakse (kasutades ükskõik milliseid vajaminevaid vahendeid ja ressursse), efektiivsuse puhul on tähtsad ka lisakaalutlused hinna suhtes. Operatsioonide suuremasse efektiivsusesse saab panustada, võttes projektitegevused õigeaegsemalt osaluslähenedamise kaudu ette (European Commission, 2004).

Joonis 3: Osalusintensiivsuse neli astet (kohandatud EC-st, 2004)

Osalemine ise võib esineda eri vormides ja selle intensiivsus võib projekti eri arenguetappides muutuda, sõltudes osalevate huvigruppide ettevõetud tegevustest, rollist ja vastutusest. Osalusastmed varieeruvad järgnevalt: madalaim aste, mille puhul inimesi hoitakse lihtsalt asjadega kursis (ühesuunaline infovoog), dialoog (kahe-suunaline infovoog), kõrgem osalusaste, mille puhul inimesi või grupe kaasatakse otsustamisse, ja kõrgeim järk, kus enesekindlad võimuvolitusega isikud haaravad ise uute tegevuste initsiatiivi.

6. Soovitusi tulevasteks partnerlusteks

Järgnevad soovitused on antud Ühendkuningriigi Pärandi Loteriifondi poolt kõikidele neile, kel tahtmist miljööväärtuslike initsiatiivide partnerlusega tegeleda (Heritage Lottery Fund, 2003):

- "MVI alustamiseks on väga oluline, et teil oleks kohaliku kogukonna täielik toetus. Parim viis selle saavutamiseks on korralik konsultatsioon kohe projekti algstaadiumis, selge kommunikatsioon inimestega teie eesmärkide koha pealt ja soov nende vaatenurka tundma õppida.
- Samuti peab kindlustama selge kommunikatsiooni teiste organisatsioonide ja gruppidega (näiteks planeerimisega

tegelevate ametnike ja finantsorganisatsioonidega), kellega MVI läbiviimisel koostööd teha tuleb. Märkimisväärselt tuleb pingutada selle nimel, et kõik saaksid üheselt aru, mida ja miks te saavutada püüate.

- Lõpuks on ülitähtis, et MVI partnerlusprojektides lööks kaasa konserveerimistöös asjatundlikud arhitektid, kel on head teadmised teie kavandatava restaureerimistöo tüübi kohta. Paljud arhitektid võivad teile küll öelda, et neil on sellist tüüpi töö kogemus, kuid tegelikkuses sellest teie eesmärkide täitmiseks ei piisa. Kas arhitekt teab näiteks midagi ehitistes leiduvate materjalide korduvkasutamisest?”

7. Edukad päranditurismi AEP mudelid

Allpool toodud näited pärinevad mitmest programmist, mille puhul USA keskvalitsus on töötanud partnerluses riigi, kohaliku ja sugukonna valitsustega ning eraisikutega, edendamaks päranditurismi ja säilitamiseks ajaloolisi varasid.

Projekt Maapiirkonna Majanduse Arendamine Turismi Abil (MMATA)¹

(Advisory Council on Historic Preservation, 2002)

MMATA projekt on keskvalitsuse poolt rahastatav initsiatiiv, mis on loodud nimelt maaturismi arengu innustamiseks New Mexico osariigi kesk- ja lõunaosas. Projekti finantseerib Põllumajandusministeerium ja haldab New Mexico Ülikooli täiendõppe osakond². 13 maakonda on rajatud maakonna turisminõukogud, kuhu kuuluvad äri-, haridus-, tööstus-, valitsus- ja turismivaldkonna liidrid, ning maakonna täiendõppe osakonnad. Igakuiselt saadakse kokku, et arendada ja viia ellu kohaliku ja regionaalse turismi eesmäärke.

MMATA professionaalsed meeskonnaliikmed ja vabatahtlikud töötavad koostöös maakonna turisminõukogudega ja teiste avaliku ja erasektori teenistustega, et harida, koolitada, informeerida ja aidata turismi arendamise alal. Eesmärkide hulka

¹ *i.k.* Rural Economic Development Through Tourism (REDTT)

² *i.k.* New Mexico State University Cooperative Extension Service

kuuluvad turismitegevuste võimaluste täiustamine (kaasates põllumajanduslikkeprodukte ja protsesse), avalikkuse teavitamine turismi eelistest, hea teenindamise koolitus ja turismiürituste turustamine. Kuna foorumi küsimuste fookus oli New Mexico põhjaosal, oli MMATA diskussioon piiratud, kuid see oli siiski hea näide päranditurismi edendavast avaliku ja erasektori partnerlusest.

Riiklik Looduskaunite Kõrvalteede programm³

(Advisory Council on Historic Preservation, 2002)

Riiklik Looduskaunite Kõrvalteede programm annab tehno- ja finantsabi Ameerika kaunite kõrvalteede säilitamiseks, turismi edendamiseks ja majanduse arendamiseks. Keskvalitsuse kiirteede administratsioon juhivad programmi ning tähistab Riiklikud Looduskaunid Kõrvalteed ning Üleameerikaliselt Kaunid Maanteed⁴, mis on esimeste parimad eksemplarid.

Kõrvalteede puhul ei ole tähtsad mitte ainult nende loomupärased looduslikud, maalilised ja vaba aja veetmisega seotud karakteristikud, vaid ka nende ajalooline, kultuuriline ja arheoloogiline ressurss. Iga looduskauni kõrvaltee koridori jaoks on vaja koostada kogukonnaga kooskõlastatud koridori juhtimisplaan ning välja tuua täpne strateegia, kuidas osariik ja kohalikud organid kõrvaltee iseloomulikkust säilitada ja edendada kavatsevad. Osariigid eraldavad toetussummasid neile, kel soov aidata kaasa Osariikide Looduskaunite Kõrvalteede programmide arendamisele ja Riiklike Looduskaunite Kõrvalteede projektide rakendamisele.

New Mexico oli Riikliku Looduskaunite Kõrvalteede programmis üks esimesi ning juba enne riikliku programmi loomist, oli neil oma osariigi kõrvalteede programm. Osariigil on tänaseks 6 Riiklikku Looduskaunist Kõrvalteed ja 18 Osariigi Kõrvalteed. New Mexico toimub 2003. aasta Riiklike Looduskaunite Kõrvalteede Konverents. Mitmed kõrvalteed läbivad USA Metsateenistuse⁵ alasid ning selle koostöö osariigiga on näidanud häid tulemusi.

³ *i.k.* National Scenic Byways Program

⁴ *i.k.* All-America Roads

⁵ *i.k.* U.S. Forest Service

Viis kõrvalteed ristub põliselanike aladega ning mitmed hõimud on esitanud avalduse kõrvalteede rahastamiseks.

New Mexico kõrvalteede programm on tugev ning keskvalituse arvestatav tugi rahastamisel ja tehnilisel abistamisel on oluliselt kaasa aidanud juhtimisplaanide, reklaamikampaaniate, interpreteerimise vahendite ja materjalide, turismivajaduste hindamise ja teiste projektide edukale arengule.

USA Metsateenistuse initsiatiivid

(Advisory Council on Historic Preservation, 2002)

USA Metsateenistus, mis haldab New Mexico viite riiklikku metsa ja ühte riiklikku preeriat, on seotud hulga turismipärandi initsiatiividega. Programmi Ajapass⁶ raames töötavad vabatahtlikud koos Metsateenistuse professionaalidega arheoloogia- ja ajaloolaste konserveerimisprojektide kallal. Vabatahtlike tööks kulunud aeg on võrdne 1,4 miljonit dollarit väärt olevate inimtundidega, mis on investeeritud kultuuripärandi teenindamisse. Nendesse projektidesse on kaasatud nii kohalik elanikkond kui turistid, kellele pakutakse ajaveetmise võimalust vabatahtlikuna, võimaldades eraisikutel olla keskvalitsuse otseseks partneriks päranditurismis ja ajaloo säilitamises.

Ka Metsateenistuse edelapiirkond on päranditurismi edendamiseks astunud institutsioonilisse partnerlusvahekorda. Metsateenistus on osalenud Ressursside Säilitamise ja Arendamise⁷ ning MMATA programmide poolt juhitud initsiatiivides ning teinud koostööd looduskaunite kõrvalteede projektiga. Samuti on nende partneriks olnud Pueblo of Jemez'i hõim, kellelt renditakse maad ning kelle Walatowa külastuskeskuses jagatakse informatsiooni ning kogemusi.

⁶ *i.k.* Passport in time

⁷ *i.k.* Resource Conservation & Development (RC&D)

8. Bibliograafia

Cultural Heritage (2004), A Bridge Towards a Shared Future, International Conference of Ministers responsible for Culture in South-East Europe, Mostar (Bosnia and Herzegovina), 19 July 2004.

Kättesaadav aadressil:

[http://portal.unesco.org/culture/en/file_download.php/60beb77ec6152eee8d8d6e2d8730fbfAction+Plan+\(English+version\).pdf](http://portal.unesco.org/culture/en/file_download.php/60beb77ec6152eee8d8d6e2d8730fbfAction+Plan+(English+version).pdf)

DOEI The Department of Environment, Heritage and Local Government, Ireland. (2005), Public Private Partnerships.

Kättesaadav aadressil:

<http://www.environ.ie/DOEI/DOEIPol.nsf/wvNavView/wwdPPPPartnership?OpenDocument&Lang=en>

European Commission (2004), Aid Delivery Methods, Volume 1: Project Cycle Management Guidelines.

Kättesaadav aadressil:

http://europa.eu.int/comm/europeaid/qsm/documents/pcm_manual_2004_en.pdf

Heritage Lottery Fund (2003), Draper`s Town THI. Kättesaadav aadressil:

<http://www.hlf.org.uk/English/HowToApply/OurGrantGivingProgrammes/TownscapeHeritageInitiative/THIcasestudies.htm>

Advisory Council on Historic Preservation (2002), Heritage Tourism and the Federal Government, Northern New Mexico Perspectives. Issues Forum Report. Espanola, New Mexico. 07 August 2002.

Kättesaadav

aadressil:

<http://www.achp.gov/heritagetourism.pdf>

JUHTIMIS- JA RAKENDUSPLAANID KULTUURIPÄRANDI PAIKADE JAOKS

1. Sissejuhatus

Juhtimisplaan ei ole mõeldud mingi asutuse poolt peale sunnitud koormana, mis oleks finantsabi küsimise protsessis hädavajalik samm, vaid see viitab ammusele põhimõttele, et paiku tuleb enne konserveerimist või muutmist mõista.

Kõige lihtsamalt öeldes on juhtimisplaan dokument, mis seletab, miks mälestispaik eriline on ja kuidas seda uute kasutusviiside, ümbertegemise, arendamise või parandamise korral säilitada saab. Sarnast lähenemisviisi saab kasutada ajaloolise väärtusega aedade, maastike, ehitiste, arheoloogiliste mälestiste, kollektsioonide või isegi laevade puhul ning see on eriti asjakohane siis, kui mälestispaigas on rohkem kui ühte tüüpi pärandit.

Konserveerimise juhtimisplaan saab kasutada mitmeti. Ettepanekute tegemisel, mis puudutavad ümbertegemist, parandustöid või uut juhtimiskorraldust, peaks kõigepealt valmistama ette konserveerimisplaanid. See võib olla kasulik tulevastele ostjatele või kellele iganes, kes plaanib ajaloolist paika arendada. Konserveerimisplaan osutub omanikule eriti vajalikuks ruumikasutuse plaanimisel ja ehitusluba vajavate objektide sisseseadmisel. Lisaks võimaldavad konserveerimisplaanid kumulatiivset tööd – väga sageli kulub palju aega ja raha, kui eelnevate põlvete arusaamad või nende tööd puudutav materjal on kadunud (Clark, 2002).

2. Konserveerimisplaan ja selle arendamise protsess

On tähtis meeles pidada, et konserveerimisplaan ei ole suuniste nimekiri, vaid vaimne protsess, mis on igaühe jaoks, kes ajaloolisest mälestispaigast hoolib, arvatavalt juba astunud samm.

Esimene etapp on mälestispaigast aru saada. Paljud arvavad, et nad juba teevad seda, kui igapäevase mälestispaiga haldamise keerukus seisneb selles, et süstemaatiliselt seda tavaliselt paika panna ei saa. Niisiis nõuab konserveerimisplaani esimene osa taustauuringuid, jooniseid ning paiga 'füüsilise ajaloo' määratlemist.

Kui koha arenemistee on selge, tuleks järgmise sammuna välja selgitada paiga nii üldine tähtsus kui tema erinevate komponentide olulisus. Siinkohal saab uurida ajaloolistele paikadele omastatavat väärtust – olgu see kogukondlik, sotsiaalne, hariduslik või esteetiline, kohalik, piirkondlik või riiklik. Selle väärtuste sasipuntra harutamine lihtsustab arusaamist selle kohta, mida me paika konserveerides saavutada püüame.

Enne poliitika kirjapanemist peaks võtma aja maha ning süüvima muutmisprotsessi. Kui poliitika aitab muutust juhtida, peate viimasest aru saama. Konserveerimisplaani peaks ära määrama kõik selle, mis paigas toimub ning ta haavataks muudab, näiteks igasugused väikesed kumulatiivsed ümbertegemised, originaalmaterjalide kadu, probleemid mitme omaniku korral, eri tüüpi pärandite omavahelised konfliktid, küllastajate surve ning parema ligipääsu vajadus.

Poliitika kokkukirjutamine on viimane samm. See peaks sisaldama praktilisi juhtnööre, mis selgitavad, kuidas paiga tähendusrikkust uute kasutuste, hooldusrežiimi, ümberehituste või arendamise käigus säilitada. Poliitikat saab siduda üksikteemadega – nagu puudulik ligipääs, restaureerimine, valgustus, seadistus või materjal – või paiga üksikute kohtadega. Nii võib näiteks restaureerimispoliitika sobida ehitise ühe osaga, kuid mitte teisega. Häid suuniseid on raske kirjutada. Selleks võib vaja minna tõsist debatti ja palju konsultatsioone, mis peaks kaasama kõiki, kel mälestispaiga

Joonis 4: Konserveerimisplaani koostamise etapid

suhtes õigusi on: maaomanikud, kohalik võim, kohalik rahvas ja konserveerimisala nõustajad.

Lõplik produkt peaks olema korralikult esitatud ladus dokument, mis on küll informatiivne, kuid seejuures mitte liiga pikk (mahukad uurimustulemused võib panna lisadesse), ning esindama võimalikult konsensuselähedast tulemust.

Kui plaan on paigas, on selles leiduva informatsiooni põhjal suhteliselt lihtne koostada ettepanekuid haldamiseks, järjestada kulutusi või hakata mõtlema uute disainivõimaluste peale.

See ei tähenda, et konserveerimisplaan oleks tulevase arenguid välistav hullusärgilaadne piirang, kuna plaan nõuab siiski vajadusel ülevaatamist ning mida paremini mälestispaigast on aru saadud, seda paindlikumalt saab sellesse suhtuda. Konserveerimisplaan peaks aitama muutustega – kui need on sobivad – intelligentselt toime tulla, mitte neid igavaseks piirama jääma.

3. Juhtimisplaani otstarve

Mälestispaiga juhtimisplaani koostamisel peaks konsulteerima kohalike elanike ja kõigi nendega, kel piirkonna juhtimisel sõna sekka öelda on, kaasaarvatud avaliku võimuga. Juhtimisplaanid ei ole maaomanikele ega haldusasutustele ettekirjutava või siduva iseloomuga, vaid püüavad sisse seada raamistikku koordineeritud juhtimiseks ja partnerluse arendamiseks. Sellisena on need plaanid mõeldud juba olemasolevate plaanide (nagu seadusjärgsed määrused või maavalduste haldusplaanid) täiustamiseks ning informatsiooniks paigaga seotud olemasolevate ja tulevaste haldusdokumentide jaoks.

Mälestispaiga strateegiliste juhtimisplaani koostamine on tähtis samm paiga tulevase kvaliteedi ja iseloomu kindlustamiseks. Juhtimisplaanid loovad paiga holistilise ja ennetava juhtimise raamistiku, aidates tagada pärandi spetsiifiliste omaduste alalhoidmist ja säilitamist uute põlvkondade jaoks (English Heritage, 1998).

Juhtimisplaani peamiseks eesmärgideks on (English Heritage, 1998; Criss Blandford Associates, 2000):

- eesmärkide ja üldise visiooni määratlemine paiga pikaajalise tuleviku jaoks,
- uurida positiivse juhtimise võimalikkust koostöös farmerite, maaomanike ja teiste esindajatega, mis aitaks edendada paiga pärandi karakterit, võttes samas ka arvesse majanduslikke huve,
- tagada nõustamist ja kaasata laialdast toetust, mis viiks parema mõistmise, avaliku teadlikkuse ja paiga austamise ning selle eest hoolitsemiseni,
- reklaamida paiga hariduslikku ja kultuurilist väärtust,
- töötada üldjoontes välja jätkusuutlik lähenemine terve maailmapärandi paiga (MPP) tulevase juhtimise jaoks, kus oleks tasakaalus pärandi ja looduse säilitamine, küllastajate ligipääs ja lokaalsed tegevused,
- identifitseerida MPP majanduslik ja kultuuriline tulu ning teha koostööd partneritega kohalikust kogukonnast, et seda tulu maksimeerida,
- pakkuda välja prioriteetne tegevusprogramm, mis oleks teostatav ja annaks panuse konserveerimisse, arusaamisesse ning – kui sobilik – ka MPP täiustamisse kõigi nende heaks, kes seda paika külastavad, seal elavad või selle läheduses töötavad.

Lisaks saab juhtimisplaani eesmärke jagada – nagu allpool esitatud näites – üldisteks pikaajalisteks sihtideks; seaduspõhisteks ja poliitika eesmärkideks; jätkusuutlikeks maastiku, looduse ja pärandi konserveerimise sihtideks, jätkusuutliku turismi ja küllastajate kontrolli eesmärkideks, jätkusuutlikeks liikluse ja transpordi sihtideks ning teadustöö eesmärkideks.

4. Kultuurialaste juhtimisplaanide sisunäited

Stonehenge'i Maailmapärandi Paiga (MPP) juhtimisplaan

Stonehenge'i MPP juhtimisplaan esitab strateegia paiga juhtimiseks ja säilitamiseks tulevaste põlvkondade jaoks. See hõlmab kogu MPP maastikku (2600 ha Stonehenge'i ümbruses). Plaan toetub võtmejoonte ja -teemade määramisele, toob välja pikaajalised eesmärgid ja prioriteetse tegevuskava.

Stonehenge'i MPP plaan püüab hoida tasakaalus põhieesmärki – arheoloogilise maastiku kaitsmist – ja teisi huve nagu ligipääs, põllumajandus, kohalikud huvid ja looduse säilitamine. (Criss Blandford Associates, 2000)

Stonehenge'i MPP juhtimisplaani sisu.

(Criss Blandford Associates, 2000)

1. osa: Maailmapärandi Paiga juhtimisplaani

- 1.1 Plaani põhieesmärgid
- 1.2 Plaani saatus
- 1.3 Plaani vajalikkus
- 1.4 Plaani struktuur
- 1.5 Plaani koostamine

2. osa: Maailmapärandi Paiga kirjeldus ja tähtsus

- 2.1 Asukoha informatsioon
- 2.2 Maailmapärandi Paiga tähtsus
- 2.3 Maailmapärandi Paiga olemasolev iseloomustus
- 2.4 Praegune juhtimine
- 2.5 Plaanimise ja poliitika raamistik

3. osa: Juhtimise võtmeküsimuste hindamine

- 3.1 Sisu
- 3.2 Arheoloogiliste joonte maastikuline seadistus ning nende juhtimine
- 3.3 Avalik ligipääs ja jätkusuutlikkus
- 3.4 Tulevase juhtimise võimalused ja piirangud

4. osa: Juhtimise eesmärgid

- 4.1 Tulevikuvision
- 4.2 Üldised pikajalised eesmärgid
- 4.3 Seaduspõhised ja poliitika eesmärgid
- 4.4 Jätkusuutlikud maastiku, looduse ja pärandi konserveerimise eesmärgid
- 4.5 Jätkusuutliku turismi ja küllastajate kontrolli eesmärgid
- 4.6 Jätkusuutlikud liikluse ja transpordi eesmärgid
- 4.7 Teadustöö eesmärgid

5. osa: Plaani rakendamine

- 5.1 Rakendusmehhanism
- 5.2 Tegevusprogramm
- 5.3 Plaani jälgimine ja ülevaatamine

Avebury Maailmapärandi Paiga (MPP) juhtimisplaan

Avebury plaani väljaarendamise protsess nõudis tõsiseid uuringuid, vaatlusi ja nõupidamisi, mille jaoks võeti tööle konsultandid, et hinnata paiga maastikku ning küllastajate ja liikluse juhtimist. Lisaks koostati mahukas geoinfosüsteemi (GIS) andmebaas pärandipaiga kultuuriliste ja keskkondlike väärtuste kohta. Need projektid on juhtimisplaani ülesehituse põhiblokid.

Plaan sisaldab seisukohavõttu eesmärkide osas, mis on vajalikud pärandipaiga ning tema maastikuseade pikaajaliseks säilimiseks, püüdes hoida tasakaalus konserveerimise huve, avalikkuse ligipääsu ning nende huve, kes selles piirkonnas elavad ja töötavad. Need eesmärgid puudutavad paiga väärtuste identifitseerimist, juhtimise võtmeküsimusi ning hinnangut sellele, miks on MPP haavatav ning tundlik kaasaja survele. Esimeses osas on välja toodud need kultuuriväärtused, mis teevad Avebury eriliseks, ning argumentatsioon selle MPP-ks kuulutamiseks. Piirkonna MPP väärtuste kaitse ja poolehoidlik maahaldamine sõltub suuresti juhtimise võtmeküsimuste kindlaksmääramisest ja nende lahendamisest. Teine osa sisaldab kirjeldavat informatsiooni, mida kasutati 51 juhtimisvajadustega seotud küsimuse identifitseerimisel. Kirjelduse ja hindamise järel seab kolmas osa MPP juhtimise eesmärgid, mis põhinevad 30 aastat ette vaatavale strateegiale ning lühematele sihtidele viie kuni kümne aasta lõikes. Kokku on 25 kindlaksmääratud eesmärki. Üldised pikaajalised eesmärgid loovad konteksti detailsematele lühemaajalistele sihtidele, strateegiatele ja tegevusprogrammidele, mida käsitleb neljas osa.

Plaan on koostatud ja vormindatud nimelt sellises võtmes, et seda saaks kasutada regulaarselt kaasajastatava töödokumendina. Sel eesmärgil on lisadena kaasa pandud ning põhiplaani järel ära toodud hulk lisainfot. (English Heritage, 1998)

Burnett Water Pty Company kultuurialane juhtimisplaan

Kuigi selle kaasuse puhul on tegu kultuurialase juhtimisplaaniga laiahaardelise tehnilise tsiviilprojekti jaoks, on see siiski hea näide, mis juhib tähelepanu plaani asjakohastele põhiaspektidele ettevõtte vaatevinklist.

Kultuurialase juhtimisplaani sisu.

(Burnett Water Pty, 2003)

1.0 Sissejuhatus

1.1 Seadusandlus

1.2 Kultuuripärandi põhimõtted

1.3 Uuritava piirkonna kultuuripärand

1.4 Kõikide kultuuripärandi juhtimisplaani osapoolte kohustused

1.4.1 Burnett Water'i kohustused

1.4.2 Traditsioonijärgsete omanike kohustused

1.4.3 Ehitusfirma(de) kohustused

1.4.4 Informatsiooni avalikustamine

1.4.5 Teavitamine ja aruandlus

1.4.6 Ülevaatuse protsess

1.4.7 Kommunikatsioon ja vaidlusküsimuste lahendused

1.4.8 Personaliküsimused

1.5 Põlispaikade kaitse

1.5.1 Teadaolevad paigad

1.6 Ettetulnud avastused

1.6.1 Matusepaigad

1.6.2 Muu pinnase või maetud kultuurimaterjali avastamine

1.6.3 Parandavad tegevused

1.6.4 Koha haldamine

1.7 Euroopa ajaloolise väärtusega paikade kaitse

1.7.1 Teadaolevad paigad

1.7.3 Ettetulnud avastused

LISA 1 Talletatud paigad ja soovitused

LISA 2 Looduskaitse Agentuuri poliitika matusepaikade kohta

Austraalias asuva ettevõtte Burnett Water kultuuripärandi juhtimisplaani pandi kokku kultuuripärandi hindamise tulemusena, mis puudutas üleujutuse ohtu sattunud alasid. Tegu oli osaga uuringust ehitusettepaneku jaoks: paisu ehitamine Burnett'i jõe, kalatõkke rajamine Eidosvoldi ja Walla kalatõkke tõstmiseks.

Plaan täpsustab juhtimisettepanekuid märkimisväärsete alade jaoks, mis identifitseeriti juba varem dokumentide uurimise käigus ja sellele järgnenud üleujutatavate alade vaatluste abil. Lisaks lihtsustasid lähteandmete kogumist mitmed kokkusaamised traditsioonijärgsete omanikega (aborigeeni kogukonnaga).

Plaan sisaldab järgmisi asjakohaseid teemasid: toimingud paisu ehitamise kõikvõimalike negatiivsete tagajärgede leevendamiseks ning sellega seotud tegevused kultuuripärandi paikades, juhtimisplaanid kultuurikohtadeks kuulutatud paikade kaitse jaoks ehituse ajal, kommunikatsioonikanalid ning vaidlusküsimuste lahendused. Samuti defineerib plaan asjassepuutuvate osapoolte (traditsioonijärgsed omanikud, Burnett Water Pty Ltd, ehitusfirmad, tulevased omanikud ja veehoidla operaatorid) rolli ja kohustused. (Burnett Water Pty, 2003)

5. Rakendusplaanid

Pärandipaiga väljaarendatud juhtimisplaani valmimine koos selle vahe-eesmärkidega nõuab plaani rakendamist. Rakendamise lihtsustamiseks ja struktureerimiseks tehakse pidevalt kaasajastatav tegevusskeem, mida vahel nimetatakse ka tegevusprogrammiks. Ühe sellise programmi näide – programm on koostatud Stonehenge'i MPP jaoks – on esitatud allpool (Burnett Water Pty, 2003).

Juhtimisplaani rakendamisel on tarvis erinevaid asutusi ja inimesi, kel on MPPs juhtimiskohustused. Mõned strateegiad eeldavad kollektiivset tööd, mõned puudutavad vaid üksikuid asutusi või inimesi. Plaani eesmärkide saavutamiseks on põhjapanevalt oluline omanike, põllumeeste ja kohalike elanike tahe toetada juhtimist ja anda panus päranditunnuste säilitamiseks (English Heritage, 1998).

Jõudmaks edukalt juhtimiseesmärkideni, võiks nende rakendamine eeldada, et:

- on olemas kontrollüksus (juhtimisplaani rakendusgrupp ja täitevgrupp), mis juhendab plaani tegemist ja teostamist ning jälgib selle arengut
- töötakse välja meetodid ennetava juhtimise edendamiseks ja juhtimisplaani pikaajalise efektiivsuse ülevaatamiseks ning jälgimiseks.

JÄTKUSUUTLIKUD MAASTIKU JA PÄRANDI SÄILITAMISE EESMÄRGID		ÜLDISED PIKAAJALISED EESMÄRGID	Eesmärgi tüüp
Koostada MPP jaoks looduse säilitamise strateegia, milles oleks määratud üldeesmärgid Lõuna-Wassexi kriidipaljandite loodusala profiili jaoks	Eesmärk 12 – MPP üldine looduse säilitamise väärtus peaks saama täiendust, eriti just piiratud kriidipaljandite floorarikaste alade murukamara säilitamise ning parandamise abil ning suurema mitmekesisuse loomise teel	Eesmärk 3 – terve MPP väljapaistva universaalse väärtuse interpreteerimine, edendamaks kultuuriväärtuste mõistmist ja säilitamist ning rõhutamaks parandiressursside tähtsust rahva nauteobjektina ning hariduse andmises ja akadeemilistes uurimustes	Eesmärk / Tegevus
MPP		MPP	MPP – üldine või konkreetne juhtimistsoon
EN, NT, RB, SRK, WMK, Maakonna Ürglooduse Fond, KV, MA, MO		Kõik (kohalik võim, riiklikud asutused, kohalik kogukond, vabatahtlikud organisatsioonid, huvigrupid)	Kohalikud agentuurid / asutused ja võtmepartnerid
Korraldatav		Mitterakendatav	Rahastamine
Lühiajalised ja keskmise tähtajaga		Käigus	Rakendussuund
EN = English Nature (Inglismaa Loodus) NT = National Trust (Riiklik Fond) RB = Rakendusbüroo / Koostööüksus (Stonehenge'i MPP juhtimisplaani) SRK = Salisbury ringkonnakoostööüksus WMK = Wiltshire'i maakonnakoostööüksus KV = Kaitsevaldused MA = Metsanduse asjatundjad MO = Maaomanikud			

6. Bibliograafia

Burnett Water Pty (2003), Major Water Storage in the Burnett Basin, Cultural Heritage Management Plan – Burnett River Dam.

Kättesaadav aadressil:

http://www.burnettwater.com.au/pdf/burnett/appendices/AppendixJ_CHMP_MS.pdf

Clark, K. (2002), Conservation Plans... a benefit or a burden?

Kättesaadav

aadressil:

<http://www.buildingconservation.com/articles/consplans/consolve.htm>

Criss Blandford Associates (2000), Stonehenge World Heritage Site Management Plan Summary. English Heritage.

Kättesaadav aadressidel:

http://www.english-heritage.org.uk/upload/pdf/stonehenge_mgt_plan_abb_summary.pdf

http://www.english-heritage.org.uk/upload/pdf/stonehenge_mgt_plan_full.pdf

English Heritage (1998), Avebury World Heritage Site Management Plan. Kättesaadav aadressil: [http://www.english.gov.uk/archcom/](http://www.english.gov.uk/archcom/projects/summaries/html98_9/2257aveb.htm#a7)

[projects/summaries/html98_9/2257aveb.htm#a7](http://www.english.gov.uk/archcom/projects/summaries/html98_9/2257aveb.htm#a7)